

A tavasz és keresztény életünk egyik legszebb ünnepe után sikerült szerkesztő bizottságunknak elindítani újabb lapszámunk összeállítását írásokra, beszámolókra várva. Ebben az évben – lévén Dávid Ferenc, egyházalapító püspökünk a hagyomány szerinti születésének 500. évfordulója – igyekszünk ennek hangsúlyt adni azáltal, hogy Dávid Ferenc és kortársai munkásságából merítünk anyagokat, vagy ezekkel kapcsolatos korabeli vagy később született írásoknak adunk helyet. Természetesen odafigyelünk egyházi és hitéletünk történéseire, ünnepekre, ünnepélyekre, rendezvényekre. Sokszor az élet átírja terveinket, elképzeléseinket. Nem egészen egy év alatt a saját szereteink mellett elveszítettük három szolgatársunkat. Miklósi Vári Katalin volt debreceni lelkész, a húsvéti várakozásban, 38 éves korában hagyott itt bennünket. E lapszámunk méltó emléket kíván állítani a nagy szenvedésben is kitartó, reménykedő szolgatársnak, a Vele kapcsolatos beszédekkel, képekkel.

Egyetemes egyházi életünkben elindult egy folyamat, az erdélyi anyaegyházhoz való hazatérés folyamatának elindítása, kimunkálása. Politikai, társadalmi életünkben is meghatározó változások történtek. Egyházi vonatkozású hatásaikról is szeretnénk időnként jelzéseket adni, hiszen történelmi egyházunk mindig is benne élt a mindennapokban, nemzeti egyházként felválttuk magyarságunk, kisebb és szélesebb hazánk minden történéseit, lett legyen az sikeres vagy fájdalmas esemény.

Néhány elkövetkezendő alkalomra szeretném a Kedves Olvasóink figyelmét ráirányítani. Amire ez a lap tartalma olvasható lesz, nem sok választ már el attól, hogy június 4-én, délután 1/2 4 órától, a trianoni gyászos diktátum 90. évfordulóján, Verőcén fel fogjuk szentelni a Kárpát-Haza ökumenikus templomot, Bethlen Farkas polgármester megvalósult álmának gyümölcsét. E templom építéséhez egyházunk is hozzájárult néhány téglányi áldozattal. A felavatáson e sorok írója is szerepet fog kapni az anyaországi nagy egyházak képviselői között szolgálatával. Jó lenne, ha sok unitárius megjelenne.

Másnap, június 5-én, szombaton 1/2 11 órától Zebegényben lesz a nemzeti zarándoklat és megemlékezés a trianoni diktátumról az ereklyés országzászlónál. Egyházunk nevében e sorok írója fog szolgálni feleségével. E zarándoklat elindítói között volt néhai Rázmány Csaba püspök is. Szép lenne, ha ide is többen eljőnnének híveink, sokkal többen, mint az előző években. Július első hetének végén, 2-án, 3-án és 4-én Verőce mellett a Csattogó völgyben lesz a IV. Erdélyi Világtalálkozó. Az első-től kezdve minden évben szerepet vállaltunk szolgálatainkkal, előadásainkkal és a feleségemmel bemutatott műsorainkkal, hogy megmutassuk erdélyi születésű egyházunk jelenlétét itt is. Most is ezt tesszük, de jó lenne, ha mások is bekapcsolódnának lelkészeink, gyülekezeti tagjaink közül. Kérjük, látogassanak el minél többen ebbe az Erdélyt idéző csodálatos völgybe találkozni testvéreinkkel.

Kedves kötelességemnek teszek eleget az alábbi levelet közzélni. Ritka az ilyesmi, de hátha ez a gyönyörű írás elindít másokban is hasonló szándékot. Mi igyekszünk annak nyilvánosságát adni.

„... szeretet akkor van, ha van tovább...”

„Hála Istennek megérhettem, hogy férjem, néhai Göncz Mihály lelkész volt legátusai Pap Gy. László, mint jelenlegi debreceni lelkész, Gazdag Árpád, mint e lap egyik szerkesztője és a Teológiai Műhely gondnoka, és Dr. Máthé Dénes, egyetemi tanár és az Erdélyi Unitárius Egyház egyik főgondnoka mindegyre írnak e lapban, valamint a kolozsvári Unitárius Közlönyben, amelynek terjesztését Szabó Zoltán végzi.

Már teológus korukban feltűntek nekem egyedi, jó, unitárius gondolkodásmódjuddal. Büszke vagyok Reátok és örvendek, hogy már egész fiatalon ismerhettelek, otthonunkba fogadhatunk és nem csalódtam tudásotokban, amit már akkor is észleltem, és nagyon vártam, hogy halljak Rólatok, olvashassam írásaitokat. Köszöntelek László, Árpád, Dénes nagy szeretettel és gratulálok írásaitokhoz.

Zoltán, köszönöm, hogy mindig eljuttatod az Unitárius Közlönyt hozzám is. Kérem Istent, adjon jó egészséget, erőt Nektek, hogy még nagyon sokszor megörvendeztetessétek unitárius testvéreinket, a tudás gyarapításának örömét szerezve írásaitok által, tudásokat adva tovább az Unitárius Életben és Közlönyön keresztül, vagy más formában máshol a reá szomjazó testvéreinknek. Örvendek, hogy a már megszokott nagyon jó és szép írói vénával rendelkezők, Balácsi László püspökhelyettes, Kászoni József, budapesti lelkész és néhai Kelemen Miklós ny. lelkész írásai mellett újjak is megjelentek.

Dr. Máthé Dénes, Szabó Zoltán, Pap Gy. László, Gazdag Árpád uraknak és családjaiknak kívánok további sikereket és jó egészséget Isten áldásával.

Győr, 2010 Virágvasárnapján, szerető tisztelettel:
Mindannyiatok Mária nénije”

A kedves levél szélesebb körhöz is szól egy Simon András idézettel:

„Az Ünnepek egyik csodája az a személyesség, ahogy a világot megváltó hatalmas Isten a te szívedben és az én szívémben is életre kél, és feltámaszt bennünket szeretetlenségünkből. Legegyen áldott az örök megújulást adó szeretet!”

„Jézus eszméi győzelmének az ünnepén kívánok olyan hitet, amely szeretet által cselekedjék, lelket megnyugtató és erősítő legyen. A szerkesztőség lelkészeinek kívánok Istentől áldott szép szolgálatakat híveink lelki meggazdagodására.

Tisztelettel, hittestvéri szeretettel: Göncz Mária-Magdolna”

Megköszönve kitartó figyelmüket Kedves Olvasóinknak, kívánunk erőt, egészséget, szép tavaszt, áldott Anyák Napját, majd istenáldotta Pünkösdi Ünnepeket.

(Összeállította: Balácsi László)

Kedves Olvasóink!

UNITÁRIUS ÉLET • A MAGYARORSZÁGI UNITÁRIUS EGYHÁZ LAPJA

Megbízott szerkesztők:

Balácsi László, Gazdag Árpád, Dr. Horn Ildikó, Kászoni József

Szerkesztőség címe:

1055 Budapest, Nagy Ignác utca 2-4.

Telefon/fax: 311-2801

Internet: <http://unitarius.lap.hu>

Terjeszti a

Magyarországi Unitárius Egyház.

Felelős kiadó:

Magyarországi Unitárius

Egyház

Index: 25 842

Megjelenik kéthavonta.

Nyomdai munkák:

Opticult Bt.

ETO-Print Nyomdaipari Kft.

HU ISSN 0133-1272

Előfizethető:

A lelkészi hivatalokban (Budapesten és vidéken) vagy befizetési csekken.

Bankszámlaszám:

11713005-20011631

Egyes szám ára: 400 Ft

Évi előfizetési díj: 2400 Ft

A Magyarországi Unitárius

Egyház internetcíme:

www.unitarius.hu

<http://unitarius.lap.hu>

Kéziratokat nem őrünk meg

és nem küldünk vissza.

A folyóiratban megjelenő írások nem feltétlenül tükrözik a szerkesztőség álláspontját.

Következő lapzárta:

2010. június 10.

Gyászbeszéd

Miklósi-Vári Katinka

38 évet élt unitárius lelkész felett

Légy hű mindhalálig és én neked adom az élet koronáját Jel 2,10
Szüntelen imádkozzatok! 1Tessz 5,17

Gyászoló Család!

Végtisztességtevő, gyászoló gyülekezet, keresztény Testvéreim!

Amikor ma szomorú szívvel megállunk immár néhai Miklósi-Vári Katinka ravatala mellett, a felolvasott bibliai versekben keressük a vigasztalás erejét. Annak tudatában hozom elétek e verseket, hogy tisztában vagyok, ilyenkor nehezen talál utat a gyászoló ember szívéhez a vigasztaló szó.

Aki valaha is küszködött hasonló fájdalommal, az tudja, mit jelent minden percben újra és újra rádöbbsenni: valami megváltozhatatlan történt, valami pótolhatatlan veszteség ért, valami nagy-nagy úr támadt, amely mindörökre betölthetetlen marad.

Ravatal mellett állva, most úgy érezzük, hogy szemtől szembe állunk a halállal. Bánat, keserűség és fájdalom üli meg szívünket. Bár egy ideje sejtettük, s az elmúlt hetekben egyenesen tudtuk, hogy közel van, most, amikor megérkezett, mégis olyan, mint egy idegen, ismeretlen vendég. És bármennyire is meg akarnánk szabadulni tőle, nem tudunk. Nincs erőnk visszautasítani, nem lehet megtagadni, a végsőig könyörtelen és kérlelhetetlen. Hiába minden lázadás, kérdés, panasza, a halál tényén változtatni nem tudunk. Isten rendelése ez: az embernek meg kell halnia.

A keresztény ember a gyász mélységében is Isten felé fordítja tekintetét. Teszi ezt azért, mert ilyenkor van a legnagyobb szüksége Istenre, az ő szeretetére, vigasztalására, oltalmára. A fájó lélek csak Nála és Benne talál megnyugvást, midőn hiszi, hogy „akár élünk, akár halunk az Úréi vagyunk”.

Nektek, gyászoló hozzátartozóknak, hátramaradottaknak, sokszorosan fájdalmas ez a veszteség. De az elválás és búcsúzás fájdalomtól megszorított szívetek megnyugvást

találhat, hiszen hitünk szerint a szerető Atya áthelyezte elhunyt Testvérünket egyik tengeréből a másikba, hogy ott folytassa életét, a földi lét után az örök élet honában!

Katinka személyes meggyőződése is ez volt, ez derül ki koporsó mellett elhangzott, vigasztaló beszédéből, melyben így vallott:

„A kereszténység örökkévalóságról és az emberek számára lehetséges legnagyobb ajándékról az Örökéletéről beszél... Bármi legyen is az örök élet, tartalmát, értelmét, gazdagságát Istentől nyeri. Nem tudjuk pontosan, mi rejti a halál kapui mögött, s e földi életben nem is fogjuk megtudni azt. Csupán azt tudom, hogy ott is jelen van Isten. Ott is kezében leszek, én is és szeretteim is. Ott is, mint ebben az életben, irgalmától és szeretetétől függök. És hiszem, Isten ott is ott lesz majd velem.”

Mi más tarthatna meg Benneteket ebben a mérhetetlen gyászban, mint erős Isten-hitek, az a hit, mely eddig is jelen volt életetekben, eltöltötte lelketeket? Mi más óvhatna meg, mint a hűség, amelyet Istenetek fele tanúsítottatok, s mely most az egyetlen biztosítéka annak, hogy Katinka utolsó lélegzetével az örökélet ajándékát kapta meg az Úrtól? Mi más enyhíthetné fájdalmatokat, ha nem az a Pál apostoli útmutatás, melyre Katinka maga is az utóbbi három év küzdelmét alapozta, s mely így hangzik: Szüntelen imádkozzatok!

Ő a szolgálaton túlmenően is kereste az imaalkalmakat: zenében, irodalomban, filozófiában, természetjárásban, meditációban Isten közelségét élte meg. Amikor pedig testén elhatalmasodott a betegség, a hozzá közelálló ország- és egyházhatárokat átívelő imacsoportot alkottak, s egymást ugyan nem ismerve, de egy akarattal kérték a Fennvalót, adjon Neki erőt terhe elhordozásához. Katinka mindvégig vallotta, betegsége jó alkalom arra, hogy megélje mindazt, amiről több mint tízévi lelkészi szolgálata során szólt. Több-

ször is elmondta, hogy az imádság legnagyobb fájdalmaiban is egy másik, Isten-közeli állapotba segítette Őt, amikor megszűnt a test fájdalma, szerettei miatti kétségbeesése, haláltól való félelme. Így megerősödve aztán feltételek nélkül a Jóistenre bízta magát, s úgy ment át az öröklétbe, ahogyan élt: méltóságteljesen.

Gyászoló Testvéreim! Amikor most lelki fájdalomkban a miértek sokasága tolul ajkunkra, Hozzá hasonlóan mi is imádságban fordulunk teremtő Istenünkhöz. A válasz az Ő törvényében és akarataiban rejlik, csupán értenünk kell azt. Mert mi lenne Testvéreim, ha nem lenne halál? Hitem szerint szeretetlenség lenne, hiszen ahol nincs halál, ott szeretet sincs. Nem becses, nem értékes az, amit nem lehet elveszíteni. Így hát – bármennyire furcsán hangzik is – a halál teszi életünket egyszerűvé és egyben mindenkorivá, s ezzel menti meg az életet az örökkévalóság számára. A földi viszonylatok és kötelek attól a tudattól nyelik szépségüket és értéküket, hogy elveszíthetők és megszüntethetők. A halál kiemeli, jelentőssé teszi, széppé varázsolja az élet kicsinyes mozzanatait is, mert egyetlenekké, pártatlanokká, többé el nem érhetőkké dicsőíti őket.

Személyes gyászomban sokat segít a következő vigasztaló gondolat: „Amikor bánatos vagy, tekintsd még egyszer szívedbe, és meglátod, hogy igazából azért sírsz, amiben azelőtt örömet lelted.” (Kahlil Gibran)

E gondolat tükrében értem meg, hogy azért ilyen mérhetetlenül fájdalmas Katinka halála, mert életében oly sok örömet szerzett mindazoknak, akik ma gyászoljuk Őt. Életéért, s a tőle származó örömeikért ma hálát kell adnunk mindenható Istenünknek.

Miklósi-Vári Katinka élete Székelykeresztúron kezdődött, de Csíkszeredát vallotta otthonának. Ebben a városban volt gyermek, itt kötött életen át tartó barátságokat, s itt erősödött meg székely azonosságtudata, melyre mindig büszke volt.

Ha valaki tudja, mit jelent úton lenni, utasnak lenni, akkor Katinka tudta ezt. Amikor

serdülőként családjával elhagyta szülőföldjét és Magyarországra költözött, tulajdonképpen vándorlása kezdődött meg. Bár sok helyen lakott, sokak szívébe belopta magát, igaz otthonra soha többé nem lett. Sokszor elmondta, a lelkészi pálya választásakor döntésében nemcsak unitárius hite, hanem az Erdélyhez való kötődés is közrejátszott. Kolozsváron töltött egyetemi éveire később is mintegy ráadásra emlékezett vissza, s ezért hálás volt Istennek.

Lelkészi szolgálatát Budapesten kezdte, ahol nagy lelkesedéssel dolgozott, s ezt a gyülekezet szeretetével meghálálta. Később, amikor Debrecenben lelkészre volt szükség, ő kapta meg a feladatot, mert előjárói elég ügyesnek, rátermettnek tartották. A szórványban végzett szolgálat nem volt könnyű, de a fiatal, energikus lelkész nő keményen küzdött és helytállt. A gyülekezet befogadta őt, és újabb barátságok születtek. Életének ez az időszaka áldásokkal volt tele. Ekkor ismerte meg férjét, Andrást, akivel 8 évig éltek boldog házasságban, és ebben az időszakban születtek meg drága gyermekeik, Manó és Anna. A gyermekek és a szülőföld iránti szeretete

hozta immár négyüket haza, Siménfalvára, ahol minden bizonnyal felejthetetlen élményekkel gazdagodtak.

Amikor a kis család két és fél évvel ezelőtt a svájci Mettmenstettenbe költözött, Katinka tervekkel, álmokkal tele hagyta el második hazáját. Akkor még nem sejtettük, hogy terveik már nem válhatnak valóra, mert a gyógyulásáért, életéért való küzdelme mindent felülír majd. Bár küzdelmében sokan álltunk mellette, azt végső soron magának kellett megvívnia. S mint korábban mindenben, Katinka ebben is mindvégig konokul helytállt. Amikor pedig számára is világossá vált a halál közelsége, minden erejét felülmúlva szembenézett a valósággal, s lehetőséget adott szeretteinek a felkészülésre, az elbúcsúzásra, mert tudta, csak így védheti meg őket.

A régi bölcsesség szerint az emberi életben csak két dolog kötelező: a születés és a halál. Weöres Sándor verssorai a mindenkori emberi életet így foglalják össze: *Születek születni,*

/ Meghalok meghalni. / Születek meghalni, / Meghalok születni.

Néhai Miklósi-Vári Katinka született és meghalt. De e két esemény között megosztotta magát e világgal: az itt töltött 38 földi éve folytonos ajándékozás volt: szétszította szeretetét, bátorságát, jókedvét, barátságát, humorát, s amikor testét hatalmába kerítette az elmúlás, mindannyiunknak példát mutatott a méltó távozásra.

Hitünk szerint Ő immár elnyerte az élet koronáját, az örökélet ajándékát.

Mi, akik szerettük, lelkének azt a darabját kaptuk tőle, melyben egész életének szeretete volt elhelyezve, és ez többet ér minden el-

pusztuló anyagnál. Mostantól ez a lélek szól mindenkoron hozzánk, megerősíti életünket, biztat és bátorít, s örül velünk ezután is, ha mosoly fakad ajkunkon. Mert Ő csak a testét adta át a mindent elpusztító időnek, lelke Isten közelében, szeretete a mi szívünkben marad halhatatlan.

Drága Katinka! Hisszük, hogy Lelked Istennél már otthonra talált. Most, amikor földi maradványaid is az általad kiválasztott helyükre kerülnek itt a firtosmartonosi anyaföldbe, mérhetetlen fájdalommal, de Isten akaratában megnyugodva végső búcsút veszünk Tőled: pihenésed legyen csendes, szellemi részed Istennél találjon örök nyugalmat. Ámen.

Katinkához

Úgy suhantál el, mint egy fénysugár, teljesen lélekké szublimálódva. Tested megmenteni az orvostudomány nem tudta. És te ezt tudtad, mégis képes voltál az abszurd reménybe kapaszkodni, mert hited és szenvedésed elhordozásának ereje a szentekéhez volt hasonló. Átömlesztetted erdélyi szellemiséged gyermekeidbe, erősítetted tiszteletbeli-erdélyi férjedet a sötétben settenkedő, korai özvegyiségre. Árasztotad szereteted és bölcsességed híveidre és ránk, téged csodáló barátaidra.

Két éve indultunk el egy közösen vállalt zarándoklatra Skype-on folytatott párbeszédünkben, te Svájcból, én Nárityomból – ahogy te nevezted Hawaiiit. Sokszor naponta, de legalább hetente írtunk, beszélgettünk. Most újraolvastam a füzetnyire duzzadt üzeneteinket, és fülemben cseng az, amit szóban osztottál meg velem. Minden nap az volt az első, hogy megnézem, vonalban vagy-e? Mert akkor tudtam, hogy megint rádköszöntött Isten új napja, amit gyermekeiddel tölthetsz.

Sok minden kötött minket össze. Még egyfalusiak is lettünk Siménfalván, ahol gyermekkorom legkedvesebb, Nyikó-parti házában gyökeret eresztettetek. Ki hitte volna, hogy az árvíz, mely keresztülgázolt szép portátokon, előjele volt a halál elsodró kegyetlenségének?

Mindketten kitépott gyökerűek voltunk, s neked is hiányzott, amint bevallottad: „a kétszer elénekelt Himnusz”. „Otthon kifele hulltak a könnyeim, most befele. Talán meg kell most tanulnom itt is igazi könnyekkel sírni.” És elmondtad, hogy minden március 15-én néhány ősi, erdélyi népdalt tanítottál meg gyermekeidnek. Énekelték is szívből, magyarul.

Hitünkben is hasonlítottunk: mindketten elkötelezett unitáriusok voltunk, de kicsit a hagyományunktól eltérő szavakkal fogalmaztuk meg vallásosságunk lényegét. Egy nyelvet beszéltünk: hittünk a csodában.

Tavaly nyáron, amikor a kór már egész gerincet befogta, szövetkeztünk, hogy együtt ostromoljuk Istent: ne hagyjon el, tegyen csodát! Azután pedig minden reggel és minden este, ugyanabban az időben, Te, George és én imádságba merültünk. S ahogy sokszor írtad, lelki legfeltöltődöttél és fájdalmaid szűntek. Azonban én adtam hálát neked, hogy imádkozni tanítottál, olyan mélységben, ahogy addig soha nem tudtam. Csodálatos esztendő volt ez, amikor Isten körüli pályán forogtunk, egymás kezét fogva. Mert, ahogy te fogalmaztad, „Elég széles a sáv az életemben, amit le kell szigetelni kegyelemmel.” Igen, a „kegyelem” szó, mely száműzetetett az unitárius nyelvhasználatból, számodra magát a reményt jelképezte. Elcsángózott hitelveink hasonlóságán sokszor nevetünk.

Papi lelkületedben, gyülekezetépítésedben is rendhagyó voltál. Teológiai felfogásodban, prédikációidban híres ősödhöz, Vári Alberthez próbáltál méltó lenni. Szenvadásban edződött lelki-nyelvi tehetséged hiteles beszédeket teremtett. Ezt írtad: „A féltve őrzött családi örökségünk egyik kincse Vári Albert prédikációs gyűjteménye: Keressétek először Istennek országát! Számonmra mindig ez a mondat jelentette magát az örökséget. Azóta is gyakran ez a mondat tesz helyre engem. S mintegy ráadásként előtt erővel és reménységgel.” Es ezt prédikáltad gyülekezeteidnek: „A gondok helyett a gondviselésre

fordítsátok tekintetetek! Van egy mondóka, amely erre rímel:

*Árnyék mögött fény ragyog,
Nagyobb mögött még nagyobb,
Amire nézek, az vagyok.*

„Keressétek... Ne akarjátok mindenáron megtalálni, mert ha azt hiszitek valamit megragadtatok, hogy a leckét már megtanultátok, akkor hamis az egész; a lényeg a folyamatos keresésben van.

A hit prizmáján át válik láthatóvá, hogy minden ajándék!

A megajándékozottnak pedig nem is jut eszébe aggódni.”

Ezt a lelkületet ültetted el debreceni gyülekezetekben. Ezt így fogalmaztad meg: „Én szerettem az embereimet és ők elkezdtek szeretni engem, s ezért elkezdtek szeretni azokat is, akiket én szeretek, de egyébként nem szeretnének... Így kialakult egy szeretetközösség...”

És e jézusi gyakorlatra az intézmény rosszalással reagált, és sok rágalom keserítette meg életed utolsó éveit.

Közös imagyakorlatunk által egyre közelebb kerültünk egymáshoz, de Istenhez is. Elmerülni Istenben – ilyen egyszerű az ember életének célja! Azóta szinte minden órát betöltötte az érted-imádkozás. Semmi egyéb nem volt annyira fontos, mint lekönyörögni az égből a gyógyulás, de legalább a betegség lelassulásának csodáját.

„Olyan különös ez a spirituális út, amire veletek indultam, mintha nem is egyszerűen a gyógyulásról szólna; inkább valami annál nemesebről, s aminek a gyógyulás csupán mellékhatása – mert maga az út a szent.”

Mikor már szenvedéseid az elviselhetetlenség határát elérték, írtad: „Az éjjel arra gondoltam, unitárius vagyok, de mégis, leteszem a fájdalmat Krisztus keresztjéhez, Ő el tudja hordozni... És akkor van fájdalom, de mintha nem az enyém lenne.”

„Érzem, hogy kegyelmi időket élek, és azt is, hogy ez mekkora felelősséggel jár...”

Olyan utat jártál, amit Istenbe kapaszkodva magad teremtettél, s amiért végtelenül csodálatos. Így vallottál erről: „Érdekes, hogy amikor ezek az erős fájdalmak vannak, olyan közeli az elmúlás esélye és a csodái is – paradox módon egyszerre.”

Kicsi gyermekeid veled szenvedtek, s „mindig varázsolnak valamit a búvóhelyükön, kristálygolyóval. Az Anna óvónénije mondta, hogy első vágyuk, hogy engem meggyógyítsanak – míg más gyerekek autóról, bicikliről álmodoztak. Tulajdonképpen Anna volt az egyetlen, aki nem anyagira vágyott.” Szent Iván napján írtad: „A fiam ma 7 éves lett. Olyan nagy dolog azért ez! Holnap gyerekzsúr lesz!” Mandulás és mákos téstát sütöttél és pogácsát. És vállaltad az első családi nyaralást egy távoli szigeten, ahol nem volt orvosi ellátás.

A gerincedet közben rágtá a kór, s orvosaid nem hittek a szemüknek, hogy Őszi Hálaadás ünnepén úrvacsora istentiszteletet tartottál a Zürichben élő magyaroknak – és nem ez volt utolsó szószéki szolgálatod. Azt írtad akkoriban: „Úgy látszik, vannak emberek, akiket nem a csontváz tart össze, hanem valami más, amivel az orvostudomány nem számol.”

Ilyenekről beszélgettünk, hogy a szenvedés az egyik legnemesebb élet-értelem, de hogy az legyen, méltóknak kell lennünk saját szenvedésünkhöz – amikor az elkerülhetetlen. És te a szentek erejével és lelki nagyságával voltál rá méltó. Te az életnek a legbensőbb titkait és értelmét tetted magadévá, olyan kincset, amire nagyon kevesen hívatnak el. Isten-közelben éltél, s általad mi is. Mintha veled bepillanthatunk volna az élet-halál mezsgyéjének titkába. Minden erőnkkel, minden imánkkal visszarángatni próbáltunk téged, s elhalasztani az Isten színe elé állásod. Hittük, te is, én is, hogy sarkon fordulsz egy napon, és új ösyényre, a csoda beteljesülésének útjára lépsz. És ezért utolsó pillanatig ostromoltad az egeket.

De elkövetkezett az utolsó levélváltás: „Rossz, nagyon rossz hírem van, Zizi!” És mi elnémultunk, tehetetlenül, kétségbeesve folytatva az imádkozást. Családod miatt. Mert te már az örök Fényességből váltál számukra őrző angyalukká.

Misztikus állapot ez a lelki összefonódás veled, aki átlépted a küszöböt, de a kötelék közöttünk el nem szakadt. Ittmaradtak a szavaid a Skype-omon. De a drága cím, „katavari” immár soha nem lesz „vonalban”. A „vonal” immár Istenen keresztül vezet hozzád. És én immár nem tudom úgy imára kulcsolni a kezem, hogy te ne lennél jelen. Tőled tanultam meg igazán Isten kezébe letenni életem: „Legyen meg a Te akaratod”.

[Zizi]

Lelki házzá épülünk

„Nem tudjátok, hogy Isten temploma vagytok, és Isten lelke lakik bennetek? Aki pedig Isten templomát lerontja, azt elpusztítja Isten. Hiszen Isten temploma szent, és ti vagytok az.”

1 Kor 3, 16-17.

1. Kedves Testvéreim, Atyámfiai!

Nem vagyok Pilátus, hogy történelem-formáló ítéletet hozzak, de egy olyan szolga igen, aki hitre igyekszem vezetni azokat, akik engem hallgatnak. Nézzünk szét magunk között, s nyomban tapasztalni fogjuk, hogy milyen sokrétű a mi összetevődésünk már csak abban a vonatkozásban szemlélve, hogy milyen sok vallásfelekezettel él ma egymás mellett. Ha közelebbről megvizsgáljuk az adott helyzetet, akkor nyomban szembetaláljuk magunkat olyan kijelentésekkel, melyek értelmében bizonyos fontossági sorrendet állítanak fel az emberek maguknak.

Besegítek és elkészítem ezt a sorrendet: katolikus, református, evangélikus, különböző szekták. Mi, az unitáriusok megfordítjuk a sorrendet, s magunkat helyezük első vonalba. Miért tesszük ezt a felsorolást? Azért, mert fontosnak találjuk magunkat, habár mindez másként van a valóságban.

Amennyiben Pál apostol tanítására odafigyelünk, nyomban kiérezhetjük, hogy mennyire elveszíti értékét a fenti felsorolás. Mi az, hogy Apolló, vagy mi az, hogy Pál apostol? Csak olyan szolgák ők, akik hitre vezetnek embereket. Az egyik ültet, a másik öntöz, de a növekedést Isten biztosítja. Ezért az sem fontos – személy szerint – aki ültet és az sem, aki öntöz, hanem egyedül a növekedést adó Isten.

Mint a gondos építőmester minden hasonló hitet prédikáló ember alapot vet, de nyomban máris más épít rá. A lefektetett alapokon kívül másra építeni nem lehet s a sok lehetőség közül, azt kell kiválasztani, ami a legtartósabb anyagokat feltételezi. Az apostol szerint aranyból, ezüsből, drágakövekből, fából, szénából, vagy szalmából is lehet építeni, s az eredmény fogja megmutatni egyik, avagy a másik munka tartósságát, értékét. Aki maradandó anyagból épített, annak épülete megmarad, viszont a gyenge anyagokból készített ház könnyen összeomolhat, vagy a tűz martalékává válhat. A hit hirdetői tehát nem különböző pártok vezetői, hanem Isten szolgálói, így tehát a hívők nem a szolgákhoz, hanem Istenhez tartoznak.

2. Ennek tudatában megjegyzem a következőket:

A). Nem kérdezem, mert nem is kérdezhetem, hogy ki ültetett, és ki öntözgetett titeket az elmúlt évtizedek alatt.

B.). Annyit tudok, hogy nekem nem kellett fáradoznom egyiketekért sem, sőt nem kellett még – hála Istennek – egyetlen könnyeteket sem letörülnöm, s nem is kellett vigasztaló beszédet mondanom.

C.). Ha öntözőnek nevezem magam, akkor is még csak néhány szószéki szolgálaton vagyok túl, melyeket még nagyon sokan nem is hallhatnak meg.

3. Pál apostoli üzeneten át engem is megfigyelmeztetett Isten, hogy figyeljek oda rátok, s egyben éreztessem meg veletek is, hogy Isten drága szántóföldje, Isten épülete vagytok. Meggyőződéssel vallhatom, hogy az alapot más vette meg, s hogy milyen alapra, milyen anyagból épültetek eddig, arról már van némi elképzelésem. Észre kell vennetek, hogy mindenki saját maga kell építsen rá. Csakis saját magunkra hivatkozhatunk, amennyiben olyan anyagot választunk építés céljára, ami gyorsan elhamvad, vagy maradandóvá válik.

Jogos a kérdés, hogy akkor minek tartjátok a papot, ha ő nem vállal részt ebben az építkezésben? Nincs más feleletem, csak az, hogy az én kettős feladatom más, mint kinek-kinek a saját házat a maga választotta anyagból építsem. Isten régóta beplántált erre a helyre, ebbe a hitbe. Szüleiteknek kellett gondoskodniuk arról, hogy az öntözgetőnek, vagyis a lelkésznek is lehetőséget adjanak. Amennyiben mindez meg is volt, akkor sem fontos a lelkész szerepe – ebben a vonatkozásban – hiszen Isten az, aki hitben nagyra tehet mindnyájunkat. Öntöző maradok nektek, aki prédikálom Isten országának ittlétét közöttünk, de az én hivatásom többre mutat ennél, mert ti nem egy megszokott épület, hanem Isten temploma vagytok és emiatt egy olyan ház, akikben éppen Isten lelke lakik. Ezért senki nem feltételezheti rólam, hogy én kész lennék Isten templomát lerontani. Ellenkezőleg, amennyiben tőlem telik felépítem azt.

4. Hallottam, hogy sok testvérünknek összeomlott lelki épülete, s önkéntelenül is adódik a kérdés, hogy ki építi újra azt, vagy azokat. Ti azt gondoljátok rólam, hogy **ÉN**, az unitárius egyházunk szószólója, mások pedig azt hiszik,

hogy a **KÖZÖSSÉG** építi meg a romba dőlt ott-hont. Én egyiket sem hiszem, mert azt egyikünk sem tudja megtenni a másik helyett. Ki-ki tehát önmagát építi meg, vagy dönti romba.

5. Isten lelke lakik bennünk: benned és bennem is, s ezért saját magunknak kell megtennünk az első lépést annak érdekében, hogy kiásuk, megkeressük a régi alapokat a romok alatt, s mint földrengés után újra kezdjük az életet. Tudom, hogy nem fog könnyen menni ez az újraépítkezés, de ha mindannyian hozzáadjuk azt a keveset, amink van, akkor valóra válhat sokunk álma: felépítenünk gyülekezetünket úgy és olyan alapokra, melyen megáll a jövő vízharaiban is.

6. A munkában mindenki hozzáállására szükség van, mert vannak, akik összeomlott lelki házuk füstölgő romjai fölött keseregnek, s a hamuból, a kesergésből, a kiábrándultságból nem akarnak kiemelkedni, s nem is akarják észrevenni azt sem, hogy a szomszédja, kinek a tegnap romokban hevert élete, mára már elkezdte az újjáépítést. Meg kell szólítanunk tehát azt az embert, hogy lendüljön bele ő is az újraépítkezésbe!

Be kell látnunk, hogy van eset, amikor az ember rosszul választja meg az építkezése anyagait, de talán éppen amiatt, mert látta, hogy em-

bertársai is hasonlóan jártak el. Ha szalma, vagy széna volt az építőanyag, s mára már romba dőlt a ház, arra kell gondolnunk, hogy csak ép test és főleg ép lélek legyen, mert mindent újrakezdehet az ember.

7. Mi is egy ilyen újrakezdeés előtt állunk, mikor meg kell fognunk egymás kezét, hogy végre megértsük milyen nagyra teremtett Isten, s éppen azzal ajándékozott meg bennünket, amit sosem reméltünk. Az ő lelkét adta nekünk azért, hogy egyek lehessünk. Egy házzá épülhessünk fel, lelki otthonná. Ezért küldött tehát engem, hogy segítsek nektek kiásni a régi és megváltoztathatatlan alapot, s öntözgessek közöttetek, hogy nagyra nőhessünk. Tudnotok kell, hogy egy épülethez téglák és összekötő anyag kell. **TI** adjátok e lelki házhoz a téglát, **ÉN** pedig beleépülök anyagként a falba.

Kedves Atyámfiai, Testvéreim!

Kérlek, ne mondogassátok tehát többé, hogy ti ezé, vagy azé vagytok, hogy titeket ez, vagy amaz ültetett, öntözgetett, hanem mondjátok bárhol is jártok, hogy ti Istené vagytok, aki arra kötelezte el magát, hogy nagy, lelki házzá épüljetez közös akaratotokból. Legyen jövőnk jeliséje: Építse meg lelkünket a gondviselő Isten! Amen.

Papp László

Pünkösdi közösség

*„A hívek mind összetartottak és **mindenük közös volt**. Birtokaikat eladták, és az árát szétszórták kinek-kinek szükségéhez mérten. Egy szívvel-lélekkel mindennap **állhatatosan megjelentek a templomban**. A kenyértörést házanként végezték, és örvendezve, tiszta szívvel fogyasztották el eledelüket. **Magasztalták az Istent** és az egész nép szeretetében álltak. Az Úr pedig napról-napra növelte az üdvösségre rendelték számát.*

ApCsel 2, 44-47

Kedves Ünneplő testvéreim, Atyámfiai!

Isten megengedte érnünk ezt a napot, mikor pünkösdi ünnepén állunk s várjuk a lélek drága ajándékait, de azzal a régi megszokottsággal, mely mintegy ajándékképpen előlegezte számunkra a lélek kiadását annak függvényében, hogy hittünk-e és cselekedtünk-e.

Az ünnep küszöbén állva remélem, nem veszi senki rossznéven, ha felteszek egy bátor kérdést: „Hogy érzitek magatokat? Van-e ma ünnepetek? A szaladás, az elfoglaltság, a betegség enged-e ünnepelni?”

Dr. Tóth Tihamér írta egyik helyen a következőket: „A malomkő vagy jó búzát őröl, vagy, ha nincs búzája, akkor önmagát őröli. Az embe-

ri lélek is önmagát rontja, ha nem foglalod el jó munkával”. Egyértelmű tehát, hogy nem engedhetjük meg magunknak ezen az ünnepen sem a passzív várakozást, hanem tennünk kell azért valamit, hogy belénk áradjon, átsugárazzon rajtunk is a régi, apostoli korban történt esemény, de úgy, hogy az kitisztultan útjelző tábla maradjon a második ezredben is az unitárius ember számára. Senki nem állíthatja magáról, hogy nincs gondja, számtalan törődése, elfoglaltsága, betegsége. Tehát, akkor van mindnyájunknak, amit „öröljünk”. Van, amivel foglalkozzon a lelkünk, s ezért döntünk úgy, hogy 2010-ben megállunk, hogy megszentelődjünk a pünkösdi ünnep áldásaitól.

Második vallomásom mély aggodalmamról szól, mert attól tartok, hogy könnyen kimaradhat ez ünnepi áldás. Nem az áldás miatt kezd el remegni a szívem, hanem az elmaradása miatt tölt el a félelem. „*Nincs olyan törvénye a világnak, melyet kijátszani ne lehetne, de olyan sincs, amely pótolni tudná a szent lelkesedést*” – mondta Szent-Iványi Sándor. A kiinduláshoz tehát mindenek előtt szent lelkesedés kell. Lelkesedhetünk a pünkösdi lélek, gyülekezeteink áldásai után. Amennyiben ez elmarad, akkor annak az embernek nincs is más, amire várnia kellene, vagy lehetne.

Pünkösdre való előkészületemben az villant át gondolataimban, hogy könnyű volt az őskeresztényeknek úgy élniük, ahogy azt a Bibliában, közelebbről az apostolok cselekedeteiben olvashatjuk. Könnyű volt tehát belehelyezkedniük egy olyan hangulatba, melyet mi állandóan áhítózunk. Nekik adva volt a tűz, Péter beszéde, és az eufórikus állapot, mely hatalmába kerítette a tömeget. Azt mondogatjuk, hogy a mi életünkben hiányoznak azok a meggyőző beszédek, de ránk sem árad úgy ki Isten lelke, mint ahogy akkor történt. Úgy érzem nem annyira a szónokokkal, sem az isteni áldások kiáradásának elmaradásával vannak nehézségeink, hanem inkább személyes hozzáállásunk a döntő ebben a kérdésben. Miért?

1. Mindenük közös volt. Ez azt jelentette, hogy feloldották az általunk is nagyon jól ismert és előítéletekkel elhalmozott gazdag és szegény közti ellentétet. Sikertült egy olyan álláspontra helyezkedniük, amikor mind a két réteg természetességgel megértette, hogy vagyona közös tulajdonba való áthelyezésével csak nyeresége származik. A mai ember kézlegyintéssel, de kemény megjegyzéssel fogadja ezt az álláspontot, hiszen hogyan adhatná fel sajátját akkor, amikor maga küzdött, izzadott éveken át azért, hogy öregségében legyen tartaléka, de gyermekeinek is legyen, amiért áldhatják majd emléket. Túlhaladott álláspont – mondogatják ma, és határozottan állítom én is ugyanezt. Hol van akkor a megoldás ebben a kérdésben? Ma annak az embernek az élete nyereséges, aki szerencsés vállalkozó. De, hol maradnak egyéni és közösségi vállalkozásaink akkor, mikor a lelkünk síkjára tereljük a gondolatot? Nyereséges-e életünk akkor, ha lelkünkben szüntelen kárt vallunk? Úgy találom, hogy nem nagy erőfeszítés senki számára egy szívből jövő jó szó, vagy egy mosollyal követett kézfogás. A közösség érdeke megkívánja, hogy lelkünkben adjunk valamit annak, akinek befuccsolt minden testi és lelki vállalkozása. Én azon vagyok tehát, hogy mindenek előtt ezt a lelki közösséget kell megteremtünk ahhoz, hogy befogadókká váljunk Isten áldásaival szemben.

2. Kitartóan megjelentek a templomban. Bágyoni állomáshelyemen gyakran szemre vetették, hogy túlzottan csalogatom őket a templom felé, akkor, amikor rájuk kellene bíznom ezt a döntést és gyakorlatot. Az őskeresztények minden nap mentek, pedig tiltották, s esetenként kemény büntetéssel járt, aki ellenszegült. Annak ellenére azonban olyan buzgósággal gyakorolták az istentiszteleteket, amelyre azóta sem volt példa. A kőrspataki lelkesítő szolgálatom alatt volt szerencsém találkozni egy olyan Jehova tanúval, akit sokan csúfoltak a faluban kétes tiltott időbeni találkozásai miatt. Az egyik alkalommal tanúja voltam védekezésének, amikor így szólt a református atyafihoz: „A mi vallásunkat tiltja az állam, de mi úgy is gyülekezünk. A ti templomaitok ajtója tárva-nyitva van, és még sem mentek be rajta.” Igaza volt, hiszen egy olyan valóságot említett, amit sokszor meg kellene szívlelnünk, amikor várjuk a jó Isten közösségre szálló áldásait.

3. Végezték a kenyértörést. Gondoljátok csak el: mi évente négyszer, legjobb alkalommal ötször végzünk úrvacsoraosztást, ők, az őskeresztények viszont naponta megtörték a kenyeret. Nem vagyok meggyőződve teljes mértékben arról, hogy a kiáradt tűz lelkesítette-e fel mindig ezeket a keresztényeket, hiszen a kereszténység megalakulásakor valóban a történet szerint látványosan kiáradt Isten lelke, de aztán, s minden elkövetkező nap nem volt ilyen látványban részük a mindennapi kenyértöréssel foglalatostkodó keresztényeknek. Merem hinni, hogy önmagukból áradt ki valami tűz, és arcukról sugárzott le valami kimondhatatlan tulajdonság, amit nekünk is keresnünk kell. Egy hindu azt kérdezte kereszténnyé vált társától, hogy miféle gyógyszert használ, mert nagyon ragyogónak találja az arcát. A megtért hindu biztosította kérdezőjét, hogy semmilyen nem használ. A másik azonban erősítette: Akármit mondasz is, én azt nem hiszem el. Ti keresztények okvetlenül valamilyen gyógyszert használtok, mert a többi kereszténynél is tapasztaltam, hogy mennyire ragyog az arcuk. „Nos, hát elárulom a titkot” – mondta mosolygó arccal a keresztény – „Az élet beszéde az orvosság, amit mi befogadunk, ragyogó arcunk pedig visszfénye a belső, lelki boldogságunknak.”

Valami hasonló kisugárzásra lenne szükségünk nekünk is, mikor így ünnepek alkalmával megtörjük a kenyeret, s egy hasonló örömmérsékben kellene részesülnünk, mint az első keresztényeknek, mikor naponta kirajzolódott arcukon a tiszta boldogság.

4. Végül pedig egy utolsó tanításként azt találjuk a felolvasott bibliai versben, hogy az első keresztények magasztalták Istent. Róluk már sok mindent megtudtunk, ha csupán a

pünkösdi eseményekre gondolunk is. Elegendő átéreznünk azokat a naponkénti alkalmakat, mikor minden különösebb vágyakozás nélkül tekinthettek álmaik elé, s döntő fontossággal lépett be mindig életükbe a tiszta öröm, mert teljes szívvel-lélekkel nemcsak vágyakoztak utána, hanem tettek is annak érdekében valamit, hogy egy közösségben jól érezze magát az egyén. Meggyőződés, hogy egyetlen imádságukban sem kértek semmit Istentől, hanem megelégedéssel énekeltek és mondtak neki dicséretet. Másodsorban viszont az ember egy olyan magaslatra érkezett, ahol megtalálta embertársával a minden nehézséget kárpótló községet.

Kedves Ünneplő Testvéreim, Atyámfiai!

Arra gondoltam, hogy lépünk ki az őskereszténység időszakából, s igyekezzünk testközelbe hozni ma is minden lehetőséget, amennyiben óhajtjuk a pünkösdi tüzet, a ránk ma is áldásként kiáradó isteni lelket. Tisztában vagyok azal, hogy tudomásul kell vennem a keresztény ember szabadságra való elhivatottságát és éppen ezért hangsúlyozom, hogy van nekünk egy nagy csoportunk, akik nem kívánjuk, hogy valaki megossza velünk vagyonát. Elértünk arra a fokra is, mikor nem kérjük a régi hangsúlyokkal senki pénzét, sőt inkább azt is vállaljuk, hogy éhen halunk, mintsem hogy valaki szájából elkérjük a falatot. Ez egyféle szükséges belátás kérdése, mert mindannyian nem leshetjük az egymás szájából kieső ennivalót. Talán sokaknak rész-igazuk van akkor, mikor azt hangsúlyozzák, hogy ők nem szorulnak senki segítségére, s amennyiben a táplálkozási önállóságot tekintjük, szinte egyet is értünk abban velük. Ez azt jelenti, hogy egymás nélkül meglennénk; de anélkül, hogy egymáson segítsünk, elképzelhetetlen közösségi életünk.

Emlékeztetni szeretnék arra a megjegyzésemre, hogy kissé aggódom a miatt, nehogy sokak számára elmaradjon a pünkösdi örömezet. De nem csak ezért, hanem a másként gondolkodó embernek is meg kell értenie végre, hogy útjainknak rövidesen találkozniuk kell. Ma az is elmondható, hogy kicserélheti valaki hitét, mint egy kopott ruhát, vagy elvált cipőt, de ez közel sem jelenti azt, hogy elváltak útjaink, sőt, még inkább közeledniük kell egymáshoz, mert végeredményben Isten közös, s ebben

az esetben az útjainknak is azoknak kell lenniük. Tóth Árpád költőnk ezt így fogalmazta meg:

*Óh, csillag, mit sírsz? Messzebb te sem vagy,
Mint egymástól itt a földi szívek!*

*A Szíriusz van tőlem távolabb,
Vagy egy-egy társam, jaj, ki mondja meg?*

Óh, jaj, barátság, és jaj, Szerelem!

Óh, jaj, az út lélektől lélekiig!

Küldözzük a szent csüggedt sugarát

S köztünk a roppant, jeges úr lakik.

Itt állunk pünkösdi ünnepén. Egy közösség akkor erős, ha valami összeköti. Nem engedhetjük meg magunknak azt a lazaságot, melyet az állandó széthúzás jelent. Isten gyermekeiként fel kell fogunk végre, hogy van egy Istentől kapott kötelékünk, az, hogy egymásnak testvérei vagyunk, s ez nem kevés! Az sem mindegy, hogy gúzsba kötjük egymást, vagy magunkhoz láncoljuk, ma a lélek erejével, holnap pedig a szeretet, holnapután pedig a békesség kötelékeivel.

Egyszer egy professzort és egy földműves embert hozott össze a szerencse. Az első híres volt, aki nagyon sok embert megmútott, meggyógyított. A földművesnek a következőket mondta: „Én sok embert megoperáltam, de lelket még egyikben sem láttam, találtam. A földműves ember pedig megkérdezte szokott nyitottságával, hogy szereti-e feleségét és gyermekeit. A meglepő kérdésre meglepetten válaszolt az orvos, hogy természetesen igen. „Ha most önt felboncolnák” – folytatta a földműves – „hol kelle-e ezt a szeretetet keresni?”

Kedves Ünneplő Testvéreim!

Ne boncoljuk mi se fel Isten áldásait, s így ezt az ünnepet se ragadjuk ki életünkéből, hanem inkább vegyük észre, hogy Isten állandóan áld és szeret bennünket. Én is szeretek és még soha senki nem mondta azt nekem, hogy ez fájna neki. Nektek sem fájhat az, ha valaki szeret, és viszontzásul nem kér semmit cserébe. A mai pünkösdi lényege tehát ebben foglalható össze 2010-ben: Tartsunk össze abban, ami közös vonásunk megmaradt, járjunk el kitartóan a templomunkba, s gyakoroljuk az alkalmoszerű kenyértöréseket, hogy ez által is magasztaljuk Istent, s az egész nép, mindannyian Isten szeretetében megálljunk, mindörökké. AMEN

Papp László

„Az igazság az én szemfedőm...”

Gagy László: Egyedül (Dávid Ferenc utolsó órája) című elbeszélése régóta élményt adó olvasmányom, amikor egyházalapítónkra emlékezünk, vagy valamilyen más vonatkozásban előjön első püspökünk. E sokszor idézett elbeszélés szerzője – ahogy az Új Magyar Irodalmi Lexikon (Akadémiai Kiadó, Budapest, 1994) írja: „a proletkultos, dogmatikus kritika miatt háttérbe szorult.”

Fintaházán született 1910-ben, Nagyenyeden 1929-ben tanítói oklevelet szerzett. Bárgyúság lenne összehasonlítani bármelyik erdélyi íróval-költővel, de olyasmiket írt, amiért az elhallgatás, mellőzés lett osztályrésze. Az említett elbeszélése is ilyen lehetett az árgusok, cenzorok szemében. Ezért különös értéke könyvtáramnak az az elbeszélés kötet, amelyik 1975-ben jelent meg „A tenger varázsa” címmel Dávid Gyula szerkesztésében, és amelyikbe utolsóként „becsúszott” ez a 22 és fél oldalas remekmű. Az idézetcsokor a református neveltetésű szerző mélységes tiszteletét mutatja reformátorunk és munkája iránt. Egy sokszor álokumenikus világban példa lehet minden megfogalmazása.

Költői fantáziája mellett a haldokló Dávid szájába tárgyilagos történelmi tényeket is ad. Azért is tartottam érdemesnek a Dávid Ferenc-évünkben előszedni és idézni ebből az írásból (de akinek megvan, mást is megörvendeztetni vele), mert olyan dolgok is benne vannak, amik leírása 1975-ben egyenesen veszélyesek voltak (pl. Erdély emlegetése, korabeli, súlyos üzenetű versidézetek, stb.). Haláltusájában megjelenik előtte Dózsa György, majd kortársai, János Zsigmond, Bekes Gáspár (a szerző Békésnek írja), Heltai Gáspár, Kálmáncsehi Sánta Márton, Honterus, Sylvester, Dévai Bíró Mátyás, Sztáray Mihály, Csáky kancellár, Blandrata György, Kendy Sándor, Báthori István mellett felesége Katalin is és sokan mások.

„Egyedül vagyok.” – amikor látomásában Zápolya János Dózsa Györgyöt égeti – „Szegény Erdély! Látom tragikus utad kísértő hőseit. Érted birkózik a német császár a hatalmas Szolimán szultánnal. Érted ragadtak fegyvert 1562-ben a meggyötörtek... A novemberi szél sikolt, de én Szkárosi Horváth András zokogását hallom e sikoltásból: *A fejedelmek kegyetlen né lettek. / Ezeröttszázban és az negyvenötben / Az urak valának nagy kegyetlenségben.* Szétszaggat a kín. Mi az? Most talán nincsenek nagy kegyetlenségben?”

„Azok, akik kiröhögték az arcukba sírt zsol-tárt, és engem eleven rothadásra vetettek, talán nincsenek nagy kegyetlenségben?... Ó, bármilyen habot is vet a folytonosan hullámzó idő, a kegyetlen urak nem változnak. Reformáció kell ide, az, reformáció, tüzes ostor, amely elűzi a kegyetlen vérszopókat, amely szétkergeti a sötét babonákat, hazug legendákat, ámító misztériumokat.” Utolsó órájában még Wittembergbe is „eljut”: „Mosolyogja körül a nevedet haldokló lelkem áldása! Ott tárultak utakká az ösvények, ott nyílt ki előttem a téres látóhatár, ott tanultam meg hazát szeretni. Ott zúdultak át a lelke-men Luther sorsdöntő szavai... és Melancton... és a hódító Erazmus, aki építő kételyeivel megelőzte a korát, mint én. ... Te parancsoltad, Wittemberg, a lelkemnek, hogy a sötétségben soha meg ne álljon; te parancsoltad a fényeket gyújtó, nyugtalan vizsgálódást. Ezért lettem katolikusból lutheránus, lutheránusból kálvinista, kálvinistából unitárius... Téged követtelek, amikor kimondtam: szabad meggyőződésemmel lángoló szekeréről le nem szállok. De micsoda egyetlen elszánt ember a történelem óriási mozgásában? Mi egy felvilágosodott ember ott, ahol a maradiságot százezrek támogatják?... Akartam, hogy minden gondolatot végiggondoljak, minden ösvényt végigjárjak. Akartam, hogy ne dermedjenek meg az ujjaim, ha az igazságot megérintik... Nem pihenhettem soha, siettem, rohantam, egyetlen teremtő nappal volt az életem. Lelkem és elmém világosságát föléd kellett terjesztenem, hazám. Mások tétováztak, hevertek, szunnyadtak, aludtak, ittak, vadásztak, éltek... jaj annak, aki nyugtalan az alvók között. Jaj annak, aki a tudatlanok között tud. De legnagyobb jaj annak, aki letér rendeltetése útjáról.”

Blandrata Györgynek, az egykori munkatársnak, barátának odamondja a haldokló igazságának súlyával: „Reád gondolok ezekben az elborzasztó pillanatokban, amikor eltört szárnyal heverek az almon... Te most már a katolikus Báthoriakat szolgálod. Ubi bene, ibi patria! Ott van a hazánk, ahol jó dolgunk van. Jaj, cselszövő, cselszövő! Hideg töröd most is hasítja a nyelvemet, a szívemet, a gondolataimat. Mert te voltál az, aki a lengyel Socinus Faustust titokban mellém rendelted. Azt hittem: barátnak. De ő az én gondolataim kémje volt. En őszinte vallomásokot tettem, ő hazug jelentéseket írt, te pedig elkészítetted a hurkot. Te! Aki valaha velem együtt szárnyaltál... Ó, ki tudja ezt elviselni? Nekem eszmém voltak és

vannak, neked érdekeid vannak és lesznek. Ez hát a te jellemed és szellemed titka.” Aztán Katalinnal is „viaskodik” kétszer is egyedüllétben: „... sohase éltél szellemi életet. Te sohase kapaszkodtál idegeiddel, véreddel, szellemed egész lüktetésével a Gondolatba. Te az maradtál, aki voltál: gyöngypártás pillangó, szép zsarnok, szívtelen, önző, kegyetlen üldöző... A te látóhatárod önmagadnál lezárult... olyan világ voltál, amelyiknek nincsen ege, olyan ég, amelyiknek nincsen csillaga, olyan csillag, amelyiknek nincsen fénye.” Az elbeszélés vége felé ellenségei, ellenfeleivé vált egykori munkatársai, barátai együtt jelennek meg a haldoklónak és együtt kiáltják: „Feszítsd meg! ... Ő az oka a politikai bizonytalanságnak, minden erkölcsi balsikernek, minden eszmei eltévelyedésnek. Ő hozta reánk a törököt és a németet. Miatta hanyatlott le Hellász és Róma. Ő volt Caesar Brutusa. Miatta hideg a jég. Ő a sötét az éjszakában... ez az ember kineveti a misztériumokat, legendákat, szenteket, csodákat! Hiszen ez az ember füttyöl az urakra, fejedelmekre, pápákra! Asztalán a félremagyarázott Biblia, ágyában a csábos Kleopátra... Hiszen ez az ember megrontott egy romlásra hajlamos fejedelmet, megtámadta a szent Hagymányt, közénk lopta a

romboló Észt, tanaiban eljövendő népforradalmak lángja lappang!” Aztán jön a vég: „... betegem, megtörtén, kimerültem három napon át egyedül védelmeztem a gondolatszabadságot. És amikor éreztem, hogy a szervezett maradság a halálotat akarja, arcába sírtam a zsoldárt: Akarok inkább pusztában laknom, / Vadon erdőben széllel bujdosnom: / Hogyanem mint azok között laknom, / Kik igazságot nem hagynak szólanom... És kimondták az ítéletet: Halálíg tartó fogság!” A teljes egyedüllétben : „Aludj, fiam, aludjál...” csitítgatással megjelenik édesanyja is. A szerző képzeletében még üzen a haldokló: „Emberek, emberek: legyetek a nyugtalanság farkasai, törjetekek mindig előre, egyre tovább. Akarjatok a szép helyett szebbet, a jó helyett jobbat, az igaz helyett igazabbat, mígnem aztán elértek... elértek...”

1579. november 15-én magas Déva várának porkolábja, aki maga is híve Dávid Ferencnek az elbeszélés szerint, kinyitja a börtöncella ajtaját: „A rothadt szalmán egy halott öregember fekszik. Vonásain előmlik a halhatatlanság tiszta nyugalma. Vonásai olyan szépek, mintha soha nem tanyázott volna rajtuk fájdalom. Nagy festők ábrázolják így a vértanúkat.”

Összeállította: Balácsi László

Növekedés

7

lépésben

Ant Howe és Andy Pakula gyorsan növekvő egyházközösségeket vezetnek. Az alábbiakban hét alapelvet ajánlanak, egyházközösségi alkalmazásra.

Ki akarja a létszámot növelni?

Az, aki szeretné, ha az egyházközössége növekedne. Aki aggódik annak jövőjéért. Vagy aki részt vett egy „hogyan fejlődünk, növekedünk” című napon, és néhány lelkesítő ötlettel tért haza, amelyeket ki is próbált, de nem vezettek sokra. Ekkor már gyanítja, hogy azért az egyházközösségi fejlődéshez más is kell, mint itt-ott trükközni egy-egy kicsit. És ez így is van. Nem annyira egyszerű, hogy csak megújítunk egy-egy jelképet, vagy honlapot. És mégis, meg vagyunk győződve arról, hogy majdnem minden unitárius egyházközösségben lehetséges a növekedés, amennyiben helyesen közelítjük meg a dolgot. Ebben a cikkben hét alapelvet, és néhány jó tanácsot találnak majd ehhez. Már egy jó ideje beszélhetünk számbeli növekedésről, mint mozgalomról. A 2006-os Nagygyűlés elfogadott egy határozatot, melyben felhívást inté-

zett minden egyházközösség felé, hogy fordítson különös figyelmet a számbeli növekedésre, és hogy a Végrehajtó Bizottság alakítson egy szervezetet, mellyel együtt folyamatában is követheti és elősegítheti a létszám növelését. Akarjuk a létszámot növelni. Bárcsak ilyen egyszerű lenne... Ez a probléma meglehetősen vegyes érzéseket vált ki. Vannak egyházközösségeink, melyek úgy tűnnek elégedettnek, ahogyan vannak. Mások arra a következtetésre jutottak, hogy az adott helyzetben és háttérrel lehetetlen növelni a létszámot. Vannak olyanok is, melyek egyszerűen csak elfáradtak, és hiányzik a megfelelő energia és lelkesedés, mely szükséges ahhoz, hogy a létszámot emelni lehessen. De ha az elkötelezettség megvan, igenis lehetséges növelni a hívek létszámát.

Létszámnövelési elvek

Mi nagyon-nagyon különbözőek vagyunk, és gyülekezeteink is teljesen különbözőek, ám mindkettőnknek óriási számbeli növekedést sikerült végig vinnünk az elmúlt néhány évben. A Kingswood-i gyülekezet három év alatt meghá-

romszorozódott. Két és fél év alatt megkettőződött a gyülekezet Newington Green-ben, valamint Islingtonban. Azért működünk együtt ennek a cikknek a megírásában, hogy átadhasuk azt, amit mi a hét alapelvnek tekintünk a brit unitárius gyülekezetek növekedése érdekében. Sok szempontból ezek az elvek egyszerűek és logikusak. Úgyanakkor nehezek. Azért nehezek, mert a sikerhez szükség van megváltoztatni valamit a gyülekezet attitűdjéből és kultúrájából – és ezt a változást végigvinni a legnehezebb. Meg vagyunk győződve arról, hogy majdnem minden unitárius közösségben lehetséges a számbeli növekedés, ám az ehhez szükséges változások lehetnek akár szívfacsaróak is.

Mint a kréta és a sajt...

Mennyire különböznek a szerzők emberi, és lelkesi minőségükben? Egyikünk egy városi templomban szolgál, másikunk egy félig-meddig falusiban. Egyikünk keresztény unitárius, a másikunk nagyon is eklektikus univerzalista unitárius. Egyikünk meleg, a másikunk nem. Egyikünk brit, a másikunk amerikai. Egyikünket a Brit Nagygyűlés tanított, másikunkat az unitárius univerzalisták, Amerikában. Egyikünk nagyszerű zenei képességekkel rendelkezik, míg a másikunk... hát, szóval nem annyira. Egyikünk a harmincas éveiben van, a másikunk az ötvenesekben. Egyik keresztény, a másik zsidó környezetben nevelkedett. Egyikünk eszik húst, a másikunk vegetáriánus. Sokkal kevesebb azon dolgok száma, amiben hasonlítunk, mint azoké, amelyekben különbözünk. Mindketten könyvből, szemináriumokból és megfigyelésből tanultuk a gyülekezetek növelését, ám nagyon sokat tanultunk abból is, hogy tettük a dolgunkat. Mi – gyülekezeteinkkel együtt – kísérletezgettünk; kipróbáltunk dolgokat, melyek vagy működtek, vagy sem, aztán továbbléptünk.

„Óróluk” szól

Az egyetlen és egyben legegyszerűbb dolog, amit észrevettünk az, hogy a gyülekezet valami sokkal nagyobb, átfogóbb célra kell fókuszáljon, mint azok a személyek akik ma alkotják. A számbeli növekedés az után fog bekövetkezni, hogy nagyon biztosak vagyunk abban: nem egyszerűen csak egy kényelmes helyet akarunk biztosítani és megtartani azok számára, akik már ott vannak. Ha egyedüli célunk az lesz, hogy csak több, a már meglévő személyekhez hasonló tagokat gyűjtsünk azért, hogy a gyülekezet túléljen, és ne változzon, akkor minden bizonytalanságunk elbukunk. Mi mindketten szenvedélyesen hiszünk az unitarizmusban, mint fontos, alapvető, és akár a világot is megváltoztató mozgalomban. Meg vagyunk győződve arról, hogy ha valaki tagjává válik egy unitárius gyülekezetnek élete jobbra fordul. Hisszük, hogy az unitárius értékek terjedésével a világ jobb, boldogabb,

szeretetre méltóbb lesz. Ilyen meggyőződések alapján – számunkra – vallási feladat a szám-szerű növekedésért dolgozni. Tehát nem csak a már meglévő tagokra fókuszálunk, hanem azokra a személyekre is, akik egy napon tagok lehetnek, tagok lesznek. És ez vezet az első elvhez:

1. Minden meghozott határozatban figyelembe kell venni azokat a személyeket, akik a gyülekezet tagjaivá válhatnak

Ez az elv egyszerűnek hangozhat. Valószínűleg a legfontosabb. És valószínűleg a legnehezebben véghezvihető, a miatt a belső és kulturális változások miatt, amelyeket mindenképpen meg kell lépni. A fókusz elmozdul a „mi”-ről az „ŐK”-re – nem a miatt, hogy ők támogassanak minket, hanem a miatt, mert mi azt szeretnénk, hogy ők megtalálják azt a hitet, mely megváltoztatja életüket, és majd a világot.

Nincs egyetlen, mindenhova alkalmazható megoldás

Bizonyos szempontból a fejlődés egyszerű: legyen minél több látogatónk, és vegyük rá őket, hogy maradjanak. Am e mögött a meglehetősen egyértelmű kijelentés mögött komoly megfontoltság és erőfeszítés kell legyen. Szerencsére ez is meglehetősen egyszerű: a legfontosabb dolog, melyet szem előtt kell tartani az, hogy nem minden való mindenkinek. Nem lehet egyszerűen csak odamenni, és ott tartani a látogatókat az által, hogy tesszük, amit eddig is tettünk, és ezt el is mondjuk. Ez által eljutunk a következő elvhez:

2. Tudj meg amennyit csak lehet azokról az emberekről, akiket be akarsz vonzani

Például az a megközelítés, mely csodásan működik, előzőleg anglikán vallást követő középkorúakkal szemben, egyáltalán nem működik olyan fiataloknál, akik nem jártak templomba. Bár ezek a csoportok önmagukban is nagyon különböző jellemzőket tartalmaznak, egymástól is nagyon különböznek. E két csoport tagjai általában nagyon eltérő üzenetekre válaszolnak, nagyon eltérő médiára támaszkodnak, szükségleteik és érdeklődési köreik között óriási különbségek vannak, és különböző gyülekezeti tapasztalattal lesznek majd elégedettek. A látogatók odavonzása és ott tartása akkor lehet hatékony, ha jól meg vannak tervezve azok a lépések, melyeket a különböző csoportok felé ajánlatos tenni.

Minden tett legyen minőségi

És míg mi kitartunk a mellett, hogy a célcsoport alapvetően fontos, vannak olyan általános tulajdonságok és elvek, melyek fontosak a potenciális új tagok szinte minden csoportja esetében. És akkor elérkeztünk a harmadik elvhez:

3. Alapozzunk helyesen

Az alapok azok a dolgok, amelyek sokszor magától értetődőek minden új ember számára, de mi már nem vesszük észre, mert már jó néhány éve odatartozunk. Ezek magukba foglalják a következőket:

- Egy kellemes épület.
- A jól észrevehető konfliktus hiánya.
- Nagyon jó istentiszteletek és más programok.
- Szemmel látható, jól érzékelhető jelek, gesztusok arra vonatkozóan, hogy mikor mit kell tenni.
- A látogatók megvédelmezése a kellemetlenkedő tagoktól.
- Üdvözlés a szószékről.
- Meleg üdvözlés az ajtóban, és a kávézó időszakban valakitől, akinek kellemes egyénisége van (és jó személyi higiénája).

Tudjuk, hogy miért vagyunk itt

Ha jól megértettük az alapokat, és bevonzottunk embereket, azok valószínűleg vissza is fognak jönni, legalább néhányszor. Am ez nem jelenthi okvetlenül azt is, hogy teljesen integrálódnak a gyülekezetbe, és hogy tagokká is válnak. Ahhoz, hogy ott is tartsuk őket több kell, mint az alapvető dolgok. A gyülekezetnek egy olyan helynek kell lennie, ahol az emberek úgy érzik, ismerik őket és törődnek velük. Ilyen gyülekezeteket teremteni nem a legkönnyebb része a lelkeszi munkának, és mégis ez az, amit mindannyiunknak alapvetően tennünk kell. Állandó jellegű munka ez, és a közösség összes tagja építkezik, mindegy, hogy milyen régen tartozik oda. A kulcs-faktor egy ilyen egészséges légkör kialakításában az, hogy világosan ki kell nyilvánítanunk, hogy kik vagyunk, és mik a céljaink. És jön a negyedik elv:

4. Tegyük világossá gyülekezetünk céljait, majd kommunikáljuk tisztán és sokszor

Lehet, hogy nem látjuk még tisztán a célt gyülekezetünk számára. Ez nagyon fontos tennivaló. Keressünk valakit, aki kívülálló szemzőgéből kérdéseket tesz föl, és dolgozzunk ezen. Amikor letisztult a cél, próbáljunk ki mindenféle módot arra, hogy a közösség minden tagjának tudatába, és életébe vessük. Biztosítsuk be magunkat a felől, hogy bármi is a cél, él a gyülekezetben. Esetleg meg lehet fogalmazni ezt a célt egy rövid mondatban, melyet ki lehet tenni a gyülekezet hirdetőfalára, és minden istentisztelet végén meg lehet ismételni, kijelentésként.

Legyünk arra is fölkészülve, hogy esetleg föladjuk

Magától értetődő, hogy sok mindent kell megtennünk ahhoz, hogy gyülekezetünkben számbeli növekedést érjünk el. Vannak hiedelmek és viselkedésformák, melyek megakadályozzák, hogy számbeli növekedést lehessen elérni, és eltávolítják az embereket. Sok ezek közül abba a kategóriába tartozik, amire azt mondjuk „ahogyan mi teszünk dolgokat”. Am hogy sikeresen érjünk el számbeli növekedést, lehet, hogy föl kell adni bizonyos kényelmes, meg-hitt viselkedésformákat. Az ötödik elv:

5. Készüljünk föl arra, hogy föladjuk azokat a dolgokat, amelyek a fejlődést akadályozzák

Sokan hajlunk arra, hogy azt mondjuk, gyülekezetünk olyan, mint egy „család”. És bár ez kényelmes lehet azok számára, akik már régi tagjai a közösségnek, be kell látnunk, hogy a család olyan csoport, ahova új emberek nehezen tudnak bekapcsolódni. Ha a gyülekezetünk olyan, mint egy család, ne csodálkozzunk, ha egy új jövevény úgy érzi majd magát ott, mint egy nem-túl-szívesen fogadott sógor.

Lehet, hogy a mód, ahogyan gyülekezetünket vezetjük, meg kell változzon. Hiszen ha az újak úgy érzik, létezik egy „belső kör”, és hogy túl nehéz valami újat elérni, akkor el fognak menni. A bizottság nem kell, és nem szabad, hogy mindent felügyelete alatt tartson. Hagyjuk, hogy az új magok és az új kezdeményezések kigyökerezzenek közösségünkben.

Ne feledjük, hogy azok a dolgok, amelyek működnek egy kis közösségben, nem biztos, hogy ugyanúgy működnek egy nagyobbban is. Például az úgynevezett „megosztott szolgálat”, amikor mindenki hoz egy-egy kedvenc verset, vagy rövidebb olvasnivalót, működhet nagyon jól egy tíztagú közösségben, de már nem igazán egy ötven tagúban. Ezeket a szeretett programokat át lehet helyezni a hét folyamára, és sikeresen tovább működhetnek, kisebb csoportokban.

Lehetnek a liturgiának olyan részei, vagy más aktivitásai, amelyekről le kell mondani. Például, ha fiatalokat akarunk közösségünkbe vonzani, akkor az ő zenei ízlésük biztosan különbözni fog az idősebb unitáriusokétól, és ezt figyelembe kell venni. Ha kifejezetten keresztyenyekkel szeretnénk bővíteni tagjaink számát, és eddig valamilyen Föld-Szelleme rituáléval indítottuk istentiszteletünket, ideje lesz ezt át-gondolnunk. Másfelől, ha olyanokra számítunk, akik nem igazán azonosulnak a keresztyeny értékekkel, azt fog kelleni át-gondolni, hogy a mi-atyánk rutinszerű használatát van-e értelme folytatni.

Az emberek dühösek lesznek, és ez rendben is van

Föl kell adnunk azt az elképzelésünket, hogy a legfontosabb dolog: senki ne legyen ideges és dühös. A változás kényelmetlen. A számbeli fejlődés is lehet kényelmetlen. Sok gyülekezetben elfogadják azt a bomlasztó viselkedést, melyet az újakkal szemben tanúsítanak. Ahhoz, hogy számbeli fejlődést érzünk el, föl kell ismerni, hogy sokkal fontosabb szeretettel fogadni embereket a közösségünkben, mint az, hogy valamelyik neveletlen egyén dühös lesz, esetleg akár el is hagyja a közösséget. Annyira fontos földadni azt a gondolatot, hogy a legfontosabb dolog az, hogy senki ne legyen dühös, hogy megérdemel egy saját elvet:

6. A csoport jóléte legyen a legfontosabb

A demokrácia fontos elvünk, és nem az egyhangú szinonimája. Harcoljunk azért, hogy azt tegyük, ami a közösségünknek a legjobb, a nélkül, hogy hagynánk magunkat visszatartani a kisebbség szemlélete által, mely nem a gyülekezet célját szolgálja. Azonosítsuk, hogy egy személy, vagy egy kisebbség érdeke visszatartja-e a közösséget és hogyan. Kötelezzük el magunkat, úgy is, mint vezető közösség, és úgy is, mint gyülekezet, hogy a csoport érdekében fogunk cselekedni, és nem ezeknek a személyeknek érdekében. Hozzuk meg a nehéz döntést, mely az egész gyülekezet javára válik, ezáltal pedig minden egyes tagjának javára.

Figyeljük a visszahatást

Most, hogy mindent helyesen elvégeztünk, az emberek csak úgy csődülnek a gyülekezetünkbe, és ott is maradnak. Legnagyobb döbbenetünkre, fölfedezzük, hogy néhányan a régiek közül furcsa dolgokat tesznek. Dühösen viselkedhetnek az újakkal szemben. Lehet, hogy panaszkodni fognak egyikre-másikra. Ellenállást fogunk tapasztalni a számbeli növekedéssel szemben. Legyünk fölkészülve!

7. Készüljünk föl a számbeli növekedés elleni viselkedésre

Mindegy, mennyire mondják a tagok, hogy akarják, hogy többen legyenek, amikor tényleg megtörténik, megtévesztő és kimondottan kényelmetlen érzetet kelthet. Végülis a mi gyülekezetünk, nem? Nos, nem. Az ő gyülekezetük is, és most hirtelen figyelembe kell venni a különböző nézőpontokat, meg mindent. Úgy tűnik, elveszítjük gyülekezetünk fölötti teljes kontrollunkat. Ahhoz hasonlítható ez, mint amikor az embernek van egy gyereke, aki egyszer csak felnőtt, és függetlenné válik. Néha nehéz ajkunkba harapni és hallgatni, de be kell látni, hogy ami nekünk jó, nem okvetlenül jó a gyülekezetnek is. Nagyobb számú gyülekezet több változással

is jár, mely nyomán az embereknek lehet egyfajta hiányérzetük. Például az, hogy a lelkész nem nyújt személyes pásztorációs szolgálatot minden egyes személynek. Ezt a változást nagyon nehéz lehet elfogadni. A legjobb megoldás erre, ha nyíltan beszélünk róla. Beszéljünk róla, még mielőtt megtörténne. És próbáljuk megállapítani, hogy mindenki megértette: ez bizony nagyon valószínű, hogy előfordulhat. Majdnem mindenki tapasztal alkalmanként ellenállást – még azok részéről is, akik a legerősebben támogatják a fejlődést. Találjuk meg a módját annak, hogy ezek az ellenállás érzetek megfogalmazódnak, és válaszoljunk rájuk szeretettel, és együttérzéssel.

És a lelkészek?

Mi mindketten lelkészek vagyunk. Fontosak a lelkészek ahhoz, hogy a gyülekezet számában növekedjék? És ha nincs lelkészük, akkor nincs is remény? Azok a gyülekezetek, melyek határozottan fejlődtek, és erősek, azoknak van lelkészük. Mi úgy gondoljuk, hogy a fejlődéshez, számbeli növekedéshez a következő dolgok szükségesek: 1. magas minőségű, tartalmas istentisztelet; 2. valaki, aki szeretettel képes elmondani az igazságot; 3. valaki, aki képes fenntartani a megcélzott víziót; és 4. valaki, aki tudja, mi történik, és kész sokat, és keményen dolgozni. Muszáj, hogy ez a lelkész legyen? Nem, de általában ő az. Ha valaki más kéznél van, hajlandó, és kvalifikált ahhoz, hogy mindezt elvégezze, de nincs ott a neve előtt a „Rev” (reverend), hát nagyszerű! Működhet. Ha nincs egy ilyen valaki, mi azt tanácsoljuk, hogy kövessék az általunk javasolt lépéseket, amilyen pontosan csak tudják, ahhoz, hogy legalább egy félállású lelkészük legyen, és aztán folytassák, azal a céllal, hogy nagy és erős gyülekezetük legyen, hogy megengedhessenek maguknak egy teljes állású lelkészt.

A számbeli növekedés nem cél önmagában

Végül is, az, hogy egy gyülekezet számbelileg nagyobb legyen, nem lehet cél önmagában. Igen, kell a növekedés különböző részleteire koncentrálni, mint például új embereket odavonzani, kapcsolatban maradni velük, és segíteni nekik megtalálni a helyüket a gyülekezetben belül. Am a számbeli növekedés nem más, mint egy gyülekezet utazása a változás földjén. Egy gyülekezet, mely sikeresen növekszik az, mely úgy értelmezi saját magát, mint olyan, melynek célja meghaladja önnön létét, és a tudatában van annak, hogy szent feladatot teljesít a világban. Reméljük, hogy gyülekezeteink mindegyike, méreteitől függetlenül, felismeri, hogy ez az igazi feladat, amelyet el kell végezniük.

Fűzzük le

Útmutató a számbeli növekedéshez Összefoglaló

Következik egy rövid, általános összefoglaló azokról a lépésekről, melyek ajánlatosak, amikor egy gyülekezet fejlődni, növekedni szeretne. Konkrétabb ötletek, és tanácsok találhatóak könyvekben, meg az interneten.

Szerintünk nagyon fontos, hogy mindenki elkezdje. A fejlődéshez szükséges, hogy a következő elveket szem előtt tartsuk. Sokat segít, ha egy kisebb csoportot, vagy a lelkeszt magát megbízzák azzal, hogy a növekedési kezdeményezéseket vezesse, és ezekre a gondolatokra folyamatosan emlékeztesse a gyülekezetet.

1. Minden döntésnél vegyük figyelembe azokat a személyeket, akik a gyülekezet tagjaivá válhatnak

Dolgozzunk azon, hogy a gyülekezet megértse: másokkal megosztani hitünket és közösségünket vallási kötelesség

Minden döntésnél, vegyük figyelembe azoknak a személyeknek az érdekeit, akik még nem tényleges tagjai a gyülekezetnek

Hangsúlyozzuk, hogy mi csak az unitarizmus pillanatnyi intézői vagyunk. Készen kell lennünk arra, hogy átadhassuk a következő generációs intézőknek, megadva számukra azt a szabadságot is, hogy tehessék kulturálisan fontossá az unitarizmus időtlen lényegét.

2. Tudjunk meg amennyit csak lehet azokról, akiket be szeretnénk vonni közösségünkbe

Gondoljuk át a környékbeli lakosok helyzetét. Tudjuk meg, kik laknak viszonylag közel, és kik azok, akiknek előnyük származik abból, ha csatlakoznak a gyülekezethez.

Válasszunk ki egy, maximum két típusú célcsoportot. Tudjunk meg mindent róluk, amit csak lehet: ízléseiket, szükségleteiket, stb.

Használjuk ezt az információt arra, hogy átformáljuk a módot, ahogyan gyülekezetünket bemutatjuk másoknak, és gondoljuk át, hogyan tudjuk átformálni a liturgiát és más programokat, annak érdekében, hogy a célközönségnek jobban megfeleljen.

Amikor jönni kezdenek, tudjuk meg, hogyan éreznek. Használjuk föl az ő válaszukat további tervezésünkben

3. Alapozzunk helyesen

Legyen egy tárgyilagos, külső személy, akinek nézőpontját figyelembe vesszünk minden kapcsolatban, amit teszünk.

Változtassunk mindenben, ami összezavarhat vagy kényelmetlenséget okozhat egy új jövevénynek.

Tegyünk meg minden lehetőt, hogy javítsunk épületünk minden látható hátrányán.

Foglalkozzunk minden konfliktussal, mely felüti a fejt a gyülekezetben; jobb, mint egyszerűen csak a szőnyeg alá seperni. Kérjünk segítséget, ha szükséges.

4. Tegyük világossá gyülekezetünk céljait, majd kommunikáljuk tisztán és sokszor

Segítsünk a gyülekezetnek felismerni, hogy az unitarizmus sok mindent adhat a világnak, és mi nem csak saját jólétünk miatt vagyunk tagjai.

Fejlesszünk ki egy világos, vonzó célt vagy küldetést a gyülekezet számára úgy, hogy mindenkinek meg legyen a lehetősége arra, hogy hozzájáruljon.

Ismételjük minden lehetséges alkalommal, hogy biztosak lehessünk benne: a gyülekezetben érthetően él a szóban forgó cél.

5. Készüljünk föl arra, hogy föladjuk azokat a dolgokat, amelyek a fejlődést akadályozzák

Figyeljük a „mi mindig így tettünk” szindrómát, és ismerjük fel a tehetetlenségi erőt, mely a változást akadályozza. Ne hagyjuk, hogy elfogadott magyarázata legyen a változás megakadályozásának.

Úgy vizsgáljuk programjainkat és cselekedeteinket, mintha frissen javasolták volna őket. Ha nem alkalmas megvalósítani őket, van idő arra, hogy megváltoztassuk őket.

Az új kezdeményezéseket tegyük egyenlő súlyúvá a régi szokásokkal.

6. A csoport jóléte legyen a legfontosabb

Kötelezzük el magunkat arra, hogy csak helyes döntéseket hozunk, és senkinek ne legyen vétő joga.

Az aggódókkal beszéljünk szeretettel és együttérzéssel, de ne térjünk el a bölcsen megválasztott úttól csupán azért, mert néhányan aggódnak.

7. Készüljünk föl a számbeli növekedés elleni viselkedésre

Beszéljünk a változással együtt járó kényelmetlenségekről, még mielőtt felbukkannak, hogy segítsünk az embereknek felkészülni erre.

Amikor megtörténnek, álljunk hozzá szeretettel és együttérzéssel, de tegyük világossá, milyen viselkedést várunk el a gyülekezeti tagoktól.

Ant Howe

lelkész Kingswoodban és Warwickban

Andy Pakula

New Unityban lelkész, Newington Greenben

és Islingtonban

Fordította: *Kászoni József*

A múltnak kútja

Ebben az évben Dávid Ferenc kortársaival fogunk megismerkedni: legfőbb támogatóival és ellenségeivel, akik mind a püspök életére, mind pedig az unitárius vallás kialakulására és további sorsára döntő hatással voltak. Elsőként az uralkodót, Szapolyai János Zsigmondot mutatjuk be, aki maga is elfogadta Dávid Ferenc hitbéli tanítását, s lehetővé tette az új tanok példátlanul gyors elterjedését. Ehhez kapcsolódóan szólnunk a csíksomlyói búcsú eredetlegendájáról, amely alaptalanul vádolta meg János Zsigmondot és az unitáriusokat véres, zsarnoki elnyomással.

János Zsigmond

(Buda, 1540. július 7. – Gyulafehérvár, 1571. március 14.)

Szapolyai János Zsigmondot csak az unitáriusok körében övezi maradéktalan elismerés, akik hitük egyik megteremtőjét és fő védelmezőjét tisztelik benne. Hitelveit nem valló kortársai és az utókor azonban igen ellentétesen ítélte és ítéli meg személyét. A két végpontot két katolikus testesítette meg: Forgách Ferenc a későbbi kancellár és történétíró lélekben bizonytalan, testben gyenge és beteges, az eszét elívó emberi roncsként ábrázolta, míg Paolo Tiepolo velencei követ azt jósolta, hogy kora egyik legkiválóbb fejedelme válik majd belőle. A kor jeles olasz humanistája, Dionigi Atanagi, János Zsigmond tiszteletére összeállított egy antológiát, amely 111 költő és művész 800 versét – köztük Michelangelo két költeményét – tartalmazta.

János Zsigmondnak apai és anyai ágról is királyi vér csörgedezett az ereiben, gyermekkora mégis rendkívül hányattatottan, konfliktusok kereszttüzeiben telt. Pár hetes korában vesztette el apját, Szapolyai Jánost, s örökölte meg a magyar koronát. Élete első évében végigélte Buda ostromát, mert apja ellenlábasa, I. Ferdinánd természetesen nem nyugodott bele a kialakult helyzetbe. Kevéssel múlt egy éves, amikor kéretlenül egy „pótapa” jelentkezett védelmére: Szulejmán szultán fiává fogadva, pártfogásába vette a kis János Zsigmondot. Ezzel lehetővé tette számára, hogy legalább az ország keleti fele az uralma alatt maradjon, ugyanakkor elvette tőle királyi székhelyét, Budát, az országot pedig háromfelé szakította.

A következő kilenc év a berendezkedéssel, az új állam kialakításával telt el. Mindez egy uralkodóhoz mérten igencsak szűkös körülmények közt,

édesanyja, Jagelló Izabella és a kormányzói feladatokat ellátó Fráter György szakadatlan vitái, összecsapásai miatt roppant feszült légkörben zajlott. Rövidtávon György barát kerekedett felül, így János Zsigmond anyjával együtt öt évre lengyelországi emigrációba kényszerült. De nagybátyja, Zsigmond Ágost országában sem élhetett nyugalomban, mert többször is merényletet kíséreltek meg ellene. Ezért Izabella sehol nem mert hosszabb időre berendezkedni. A lengyel évek folytonos költözködésben és szüntelen vándorlásban teltek 1556 decemberéig, amikor végre diadalmasan visszatérhettek Erdélybe.

A zaklatott gyermekkor ellenére János Zsigmond hét nyelven (magyar, lengyel, latin, olasz, román, görög és török) beszélő, széles körű műveltséggel rendelkező, zene- és művészetkedvelő ifjúvá serdült, aki a vadászatban, lovaglásban és céllövésben is jeleskedett. Az erdélyi rendek mégis elégedetlenek voltak neveltetésével, mert Izabella maga mellett, az udvarban tartotta fiát, ahelyett hogy Váradon katonák között forgolódva, gyakorlatiasabb szempontok szerint rendszeres és alapos katonai képzést kapott volna.

Az ország kormányzását ténylegesen csak anyja halála után, 1559-ben vehette át, de uralkodására végig jellemző maradt egyes tanácsurainak erős befolyása, elsősorban Csáky Mihály kancellár, Ballassa Menyhárt országos főkapitány, majd annak I. Ferdinándhoz való átpártolása után Hagymássy Kristóf, Bekes Gáspár és Báthory Kristóf szava volt döntő. Belpolitikájának legfőbb problémái a Habsburgokkal való ellenséges viszonyból fakadtak. Akik nem értet-

Szapolyai János

tek egyet politikai irányvonalával támaszt, vég-
ső esetben pedig menedéket találtak I. Ferdinándnál, majd utódjánál.

Elpártolásuk területi veszteséggel járt, ezek közül a legsúlyosabb János Zsigmond főtanácsadójának és főparancsnokának, Balassa Menyhártnak árulása volt (1561), akit ráadásul a tiszántúli csapatok nagy része követett, jelentősen gyengítve ezzel az ország haderejét. Ehhez járult a Balassától is ösztönzött székelység felkelése (1562), amelyet János Zsigmond véresen megtorolt, és a székelyeket megfosztotta szabadságjogaiktól. Az első számú politikus kiválása megrengette, és alaposan átrendezte az erdélyi politikai elitet is, de ettől függetlenül továbbfolytatódott az önállósodó állam intézményrendszerének és védelmi vonalának a kiépítése; erősítette Szamosújvárt, Székelyudvarhelyt, Váradon megkezdte az ötszögű modern vár kialakítását.

Külpolitikájára rányomta bélyegét, hogy Szulejmán szultán vazallusának tartották, és hogy a kelet-magyarországi megyék birtoklásáért szinte folyamatos harcban állt a Habsburg uralkodókkal. Ebben a kettős szorításban folyamatosan zsugorodott a Tiszától keletre neki rendelt terület: Szatmár, Tokaj, Kassa I. Ferdinánd fennhatósága alá került, délről pedig, a Tisza vonala mentén a törökök hasítottak le egyre szélesebb sávot. Az egyetlen tartósan biztos támaszt Zsigmond Ágost lengyel király jelentette. János Zsigmond személyének jelentőségét különösen megnövelte, hogy gyermektelen nagybátyja esetén ő került volna Lengyelország trónjára. (Végül azonban fél évvel korábban halt meg Zsigmond Ágostnál.)

Mindez a János Zsigmonddal kapcsolatos házassági tervekben is tükröződött: a Habsburg-, a Valois- és a Medici-ház hercegnői szerepeltek a jelöltek között. A tervezett házasságok eltérő külpolitikai irányvonalakhoz kapcsolódtak, így a Habsburg-erdélyi oszmán politikai viszony változásai szerint e tervek végül egymást oltották ki, emellett János Zsigmond számára saját vallásváltásai, illetve az ellene folytatott propaganda-hadjárat szintén komoly hátrányt jelentett, csakúgy, mint közismerten rossz egészségi állapota: állandó gyomorbántalmakban és pontosabban nem meghatározható epileptikus betegségben szenvedett.

Uralkodóként politikai hagyatéka az Erdélyi Fejedelemség megeremlése lett. 1566-ban, Szulejmánnal való

második s egyben utolsó személyes találkozása során a szultán ismételen fiává fogadta János Zsigmondot, megerősítette Erdély feletti uralmát, és megengedte a szabad utódválasztás jogát. Ennek a gesztusnak a valódi súlya egy hónap múlva vált világossá, amikor Szigetvár ostrománál meghalt Szulejmán, de az uralkodóváltás már nem fenyegette Erdély státusát. A törökökkel kötött drinápolyi béke (1568) lehetővé tette I. Miksának, hogy János Zsigmonddal is rendezze viszonyát. A speyeri egyezmény (1570. augusztus 16., ratifikálása: 1571. március 10.) az első nemzetközi szerződés, amely elismerte Erdély és a hozzákapcsolt részek, a Partium önálló állami létét, ugyanakkor leszögezte a királyi Magyarország és Erdély elvi összetartozását. János Zsigmond lemondott királyi címéről, és helyette a fejedelmi címet vette fel. Meghatározták a két ország egymáshoz való viszonyát, határait és a törökkel szembeni politikáját.

János Zsigmond szellemi öröksége is számottevő: folytatta a gyulafehérvári palota átalakítását, ahol nagy értékű könyv-, ékszer-, fegyver-, ércgyűjteményét és ritkaságokból álló ásványgyűjteményét is őrizte. Híres zenekedvelő és maga is kiváló lantjátékos volt. Lengyel, itáliai és bécsi művészekből álló zenekart toborzott össze, sőt 1568-tól az ő udvarában élt Bakfark Bálint is. Mindemellett komoly érdeklődést tanúsított az ókori emlékek iránt, és udvarában jeles külföldi építészeket, művészeket foglalkoztatott. Nyomdát állíttatott fel, számos iskolát alapított, illetve támogatott, Szászsebesen pedig egyetemet akart felállítani, ahol a tervek szerint a korszak szellemi elitjéhez tartozó olasz és német professzorok tanítottak volna.

Az ifjú uralkodó erőteljesen érdeklődött vallásfilozófiai, teológiai kérdések iránt, saját hitbéli felfogását tekintve a katolikustól az anti-

trinitárius (későbbi megnevezéssel: unitárius) hitelvekig jutott. Ennek megfelelően valláspolitikáját is toleráns szemlélet és erőteljes mecénatúra jellemezte, amelynek csúcspontját a későbbi „négy bevett vallás” rendszerét megalapozó 1568-as tordai országgyűlés jelentette. Ekkor alakult ki Erdély vallási sokszínűsége, és ekkor rögzült a törvényekkel szabályozott vallási tolerancia alaptétele.

János Zsigmond a toleranciát nemcsak gyakorolta, de – mint politikájának alapelvét – népszerűsítette is, erre például a református–unitárius hitviták nyújtottak számára alkalmat.

János Zsigmond

Hitbéli meggyőződését diplomáciai okokból sokáig leplezte, de élete utolsó évében már nyíltan, minden eszközt kihasználva igyekezett Dávid Ferencnek és követőinek pozícióit megerősíteni. Az unitarizmusnak már nagyrészt megnyert erdélyi területeken kívüli erőteljes expanzióhoz ő teremtette meg a feltételeket. A parancsára lefordított inkvizíciótörténet (Heltai Gáspár, *Háló*, Kolozsvár, 1570) tömény politikai propaganda, megcélzott közönsége pedig inkább a magyarországi, mintsem az erdélyi olvasó.

Vallási téren elvetette az erőszakot, az ő érdeke is, hogy Erdélyben nem gyúltak máglyák, nem teltek meg a börtönök, s az egyébként itt is élesen szembeálló és elkeseredetten harcoló felek nem fegyverekkel, hanem gondolatokkal és érvekkel csaptak össze. Ezekben az években János Zsigmond birodalma – Európában egyedülálló módon – a szabadgondolkodás, a szellemi szabadság legfontosabb mentsvárává és központjává vált.

Horn Ildikó

Volt-e csata a Lónyuggatón?

A csíksomlyói búcsú és az unitáriusok

Hosszú évszázadok óta minden pünkösdszombatján Csíksomlyón tartják a híres csíksomlyói búcsút. A katolikus hagyomány szerint a csíki és gyergyói katolikus székelyek Nagyerdőn, a Lónyuggatón vívott csata során megvédték vallásukat az unitáriussá váló János Zsigmond erőszakos, fegyveres térítése ellen. Az ütközetet a különböző források pünkösdszombatjára tették, de az évszámokban komoly eltérések mutatkoznak: 1556, 1559 és 1567 egyaránt szerepelt. Az 1559-es dátum a csíksomlyói kegytemplom melletti kápolnára 1817-ben, báró Henter Antal udvarhelyszéki főkirálybíró által felhelyezett emléktábla alapján terjedt el, előtte inkább az 1567-es változat élt a köztudatban.

A hagyomány szerint miközben a férfiak a Hargitán harcoltak, az otthon maradt asszonyok, gyermekek és öregek a csíksomlyói Mária szobor előtt imádkoztak. A csata után itt fogadták a hazatérő győzteseket, ennek emlékeként tartják mind a mai napig a búcsújárást. Az érdeklődő olvasó számtalan leírást találhat a búcsúról útikönyvekben, ismeretterjesztő és tudományos művekben, ám ha valaki beleássa magát a téma irodalmába rögtön feltűnhet egy olyan furcsaság, ami miatt a legújabb történeti kutatások kétségbe vonják a történet hitelességét. A búcsú eredettörténetéről az 1780-as évek előtti időkből semmilyen említés nincs. Mindössze két 1780 körül alkotó történetíró műve nyomán terjedt el mintegy „legendaként” a mesebeli csata híre.

A legtöbb későbbi szöveg Cserey Farkas *Geographia Mariana Regni Hungariae* című művét nevezi meg forrásaként. Ám van egy kis bökkenő: Cserey Farkas könyvét vagy kéziratát tulajdonképpen nem ismerjük. Könyvtörténetünk jeles kutatói eddig sikertelenül próbáltak a nyomára bukkanni. Hogy elveszett, vagy nem

is létezett soha, sajnos nem tudni. Ennek ellenére a későbbi idézők alapján össze lehet állítani a búcsújárás Cserey-féle verzióját.

Eszerint 1566-ban János Zsigmond az unitárius Biandrata Györgynek teljhatalmat adott, a következő évben pedig hadával a katolikus hitükben kitartó, Csíksomlyón gyülekező székelyek ellen indult. A közös imádkozás közben érte őket a hír a fejedelem közeledéséről, mire a férfiak fegyverre kaptak, a nők pedig tovább imádkoztak. A csata eseményeit jótékony homály borítja, ám annál színesebbek és részletesebbek a győztes székelyek és az eléjük vonuló hátrahagyottak találkozásáról és templomba vonulásáról szóló leírások. A történet lényege: a más vallású és zsarnoki uralkodóval szemben véghezvitt kollektív ellenállás hőstette.

Cserey Farkas mellett az eredettörténetnek még egy forrását szokás említeni. Losteiner Leonárd ferences rendtörténész munkáiról van szó, amelyeket a csíksomlyói ferences rendházban őriznek. Az események csodás elemei elsősorban ezekben a művekben fordulnak elő, illetve főként rá hivatkoznak a későbbi szerzők. Eszerint egy ferences szónok buzdította a hit védelmére a gyülekező székelyeket, s beszéde közben ruhája tündöklött a fényességtől. A csata során további csodás elemek segítették a székelyeket, sőt egyes feldolgozásokban olvashatunk hajukat kibontó, és ily módon harcba szálló asszonyokról és lányokról is. Az események betetőzéseként a győzelem után a templomba vonulók kezében tartott ágak kiszöktek.

Cserey Farkas és Losteiner Leonárd munkái szervesen beépültek az őket követő két évszázad köztudatába. Ismereteink szerint a történet először az 1802-es pünkösdi búcsú során hangzott el egy szentbeszédben, melyet ezek hallhattak. Jordánszky Elek 1836-ban megjelent könyve után pedig már nem volt megállás, több

tucat írásban olvashatjuk a két szerző által leírt esemény változatait.

Fel kell tennünk a kérdést: egyáltalán hiteles történetről van-e szó, János Zsigmond valóban erőszakkal indult volna az unitárius hit terjesztésére? Találunk bármi nyomot a hargitai csatára vonatkozóan?

Korábbi művekben a fejedelmüket legyőző katolikus székelyekre még csak utalás sem történik, pedig bőven akadna történeti forrás, többek között Kájoni János, vagy Györffi Pál munkái, akik 17–18. századi csíksomlyói ferencesek voltak, rendjük történetét pedig a lehető legalaposabban ismerték, mégsem találni náluk semmilyen utalást a csatára vonatkozóan. De semmi ilyesmit nem olvashatunk akkor sem, ha felapozzuk Nedeczky Lászlónak a Mária kegyhelyeket bemutató könyvét. Tehát még a katolikus források sem tudnak a hargitai ütközetről. Am ha a csata nem történeti tény, hanem Cserey és Losteiner nyomán terjedt el, akkor valójában csupán egy mondaszerű eredettörténetről van szó. Csíksomlyónak óriási vonzereje van évszázadok óta, de a hargitai csata története nem a kiváltó oka, hanem éppen fordítva, az esemény, azaz a búcsújárás teremtette meg magának a saját tradícióját. Rövid idő alatt közös hitté, közös múlttá vált a kitalált győzelem.

De miért pont a 18. század végén történt meg ez, és miért pont Csereyék munkássága nyomán? Cserey Farkas – akinek családja nem sokkal korábban még az unitárius felekezethez tartozott – 1719-től 1782-ig élt, művelt és hitbuzgó katolikus székelyföldi nemesként több könyvet írt, köztük a Mária-kegyhelyekről is. Losteiner Leonárd számos olyan csodat írt le, amelyek a csíksomlyói Mária-szobor csodatévó erejének köszönhetően történtek. Ennek megfelelően az erdélyi katolikus püspökök a 18. században hosszas vizsgálatokat folytattak a Mária szoborral kapcsolatban. Az első vizsgálóbizottság 1746-ban kezdte meg a munkáját, s közel fél évszázadnak kellett elteltelnie, hogy végül kimond-

ják, a szobor csodatévó erejű. Miközben gyűjtötték az anyagot a csodákról, lassacskán megszülethetett a győztes csata gondolata is, ami beépült Cserey és Losteiner ekkoriban írt műveibe is. A történet aztán viharos gyorsasággal terjedni kezdett, amit nagyban előmozdított a ferences rendház életében az 1770-es években bekövetkezett fellendülés. De még inkább előmozdította a legendaképződést II. József trónra lépése. Uralkodása Erdélyben a régi rend összeomlásának hangulatát hozta, a jelen konfliktusai pedig hamar visszavetültek a múltba. Így a „zsarnoki” uralkodónak ellenálló hősies közösség képe aktuális és mögöttes tartalommal telt meg: szimbólumként szolgált II. József ellenzékének.

Azonban ha az 1567-es csata minden valóságálapot nélkülöző legenda csak, akkor azt is bátran feltételezhetjük, hogy a búcsú sem feltétlenül ekkor kezdődött. Valóban van említés a 16. századi előzményekre, de a 17. századból nincsenek adatok a búcsújárás folyamatosságára. Csak a 17–18. század fordulójától kezdve szaporodnak az utalások a búcsújárásra. 1657 után, II. Rákóczi György sikertelen lengyelországi hadjáratának következtében több tatár betörés is pusztította a vidéket, a búcsújárás az ettől való megmeneküléssel kapcsolatban jöhetett létre. A 18. század elejétől megkezdődött a katolikus intézményrendszer újjáépülése, ezzel párhuzamosan a ferences rendház újra virágzásnak indult, és a kulturális fellendülés pedig vonzó kegyhellyé tette Csíksomlyót. A kegyhely és a búcsújárás történetét egyre régebbre vetítették vissza. Végül az alattvalóival konfliktusba kerülő, és a székelyeket az 1562-es lázadásuk után keményen megbüntető János Zsigmondnál állapodott meg, és alakult ki az eredetmonda, egy olyan történeti pillanatban, amikor II. József politikája miatt a székelység ismét szemben állt az uralkodóval. Így született meg az 1567-es hargitai csata mondája, és terjedtek szét kiszínezett változatai.

Vörös Péter

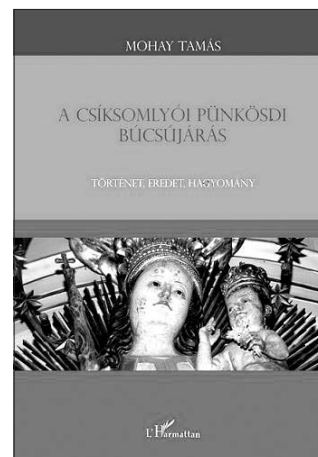
Simén Domokos

Ajánló:

A probléma történeti háttéréről részletesebben **Simén Domokos** († 2006) unitárius lelkész és történész írt cikket, *János Zsigmond valláspolitikája* címmel, amely a *Keresztény Magvető* 1993. évfolyamában jelent meg.

A mítosz születését **Mohay Tamás** néprajzkutató, az ELTE professzora elemezte *A csíksomlyói püünkösdi búcsújárás. Történet, eredet, hagyomány* (Bp. 2009.) című könyvében.

TEOLÓGIAI MŰHELY

Dávid Ferenc világa

A hagyomány szerint Dávid Ferenc 1510 körül született, tehát körülbelül 500 évvel ezelőtt. A következőkben felmérjük hogyan látta a világot, és azt is, mennyiben különbözik az ő világa attól, amelyben mi élünk.

Dávid Ferenc két munkát adott ki az Úr 1567. esztendejében, közvetlenül a híres tordai országgyűlés előtt, amelyekben összefoglalta világnézetét: *Rövid magyarázat* című műve a szentháromság dogmáját elemzi és cáfolja, illetve bemutatja a dogma kialakulásának, valamint a reformáció folyamatának történetét. Ennek folytatásaként, az év vége fele¹ megjelent *Rövid útmutatás* című műve leírja, hogyan kell értelmezni a bibliát és mi annak mondanivalója.

Ezeket a műveket alapul véve a következőkben egy-egy jellemző vonását fogom felidézni Dávid Ferenc világszemléletének, és párhuzamba állítom mai ismereteinkkel. A két világnézet viszonyának szemléltetéséhez a gömböt fogom használni. A szimbolikában a gömb a teljesség, egészség jelképe. Esetünkben jelképezi magát a világot, a kor ismereteinek körét, a különböző tudományok tárházát, amelyek meghatározzák fogalmainkat a testi és lelki egészségről, teljességről. Ugyanakkor, jelképezi az „igazság” fogalmát, amely a gyakorlatban ezekkel kapcsolatos. Végül, a gömb jelképezi a számunkra különös jelentőséggel bíró EGY-ség eszméjét.

„Érzékelem a valóságot, tehát vagyok”

Dávid Ferenc lelkészi ars poeticája

Minden kultúrának, ill. a kultúrákon belül minden kornak megvolt a maga tudományos-mitologikus világképe, amely leírta hogyan jött létre a világ; a világot alkotó tárgyak, jelenségek és ideák milyen összefüggő értékrendszert alkotnak, és ebből következően mi az ember szerepe, rendeltetése ebben a világban.

Az ember célja minden világszemlélet alfája és omegája, kiinduló pontja és végkövetkeztetése, mely magában foglalja azt a kérdést is, hogy mi a vallás.

Üssük fel Dávid Ferenc *Rövid útmutatás* című művét. Mindjárt a bevezetőben, „AZ

ISTENFÉLŐ ÉS igaz nemesferfiú”-hoz, Mikola Ferenczhez címzett ajánlójában ezt olvassuk:

„MINDENFÉLE TUDOMÁNYBAN és mesterségben hogy mi a lényeg és miben áll az egész mesterség: míg ezt meg nem magyarázzák a tanulóknak, és mintegy kézen fogva egyenes úton rá nem vezetik őket, hogy annak a tudomáynak igazi fundamentumát megértsék, addig soha igazán meg nem tanulhatják, és azt a célt meg nem érthetik, melyre önekik elsősorban nézniük, és tudományukat meghatározniuk kell.”²

Tudatában volt Dávid Ferenc is tehát, hogy ez az a „fundamentum”, amelyen a tudomány épülete nyugszik, és nagyon szépen megfogalmazza azt. Lássuk mi volt az ő válasza arra a kérdésre, hogy mi a vallás, hogyan fogalmazta meg lelkészi hivatástudatának, ill. tudományának (azaz a teológiának) lényegét 443 évvel ezelőtt.

„Ezért akartam én is e rövid írást az emberek elébe tárni” – írja tovább – „hogy (...) akik az emlőtől és tejtől el vannak választva,³ kik egyszerű elméjűek és az Urnak beszédét tisztelik⁴ naponként növekedjenek, és a megismert igazságban erősödjenek, míg tökéletes férfiakká nem lesznek; hogy az Istennek világosságában járva az igazi világosságot, a Krisztust, a hit által magukévá tehessék....”⁵

Első olvasatra meglepőnek tűnhetik, hogy valaki, aki évek óta gyakorolja lelkészi hivatását felteszi ezt az alapvető kérdést: miben áll ez a „mesterség”? Meg kell mindjárt előlegeznem tehát: ez hozzá tartozik a reformáció, azaz a szellemi forradalom folyamatához, amint a továbbiakban kiderül.

² *Rövid útmutatás* (2.) Megjegyzés: a tanulmányban szereplő idézetek még ki nem adott műből származnak, így a zárójelben szereplő oldalszámok csupán iránymutatóak.

³ Ézsaiás 28.9

⁴ Ézsaiás 66.5

⁵ *Rövid útmutatás* (3.)

¹ Az előszót 1567. „karácsony havának 28. napján” keltezi, tehát 9 nappal a tordai országgyűlés előtt.

Dávid Ferenc és a paradigmaváltás

Azt a fejlődési szakaszt, amelyben minden ártékelődik, a tudományban paradigma-váltásnak nevezik. A „paradigma” fogalmát és a hozzá fűződő elméletet Thomas S. Kuhn tudománytörténész vezette be. Elmélete szerint⁶ a tudományos világszemlélet egy keret-elméletet képez, amelyben értelmezzük a világ jelenségeit. A kutatás viszont folyamatosan hoz olyan eredményeket, amelyeket nem tudunk ezzel az elmélettel megmagyarázni. (Pl. a csillagok mozgását egy geocentrikus világképben.) Majd eljön egy pillanat és egy újabb eredmény, amely a kutatót rákényszeríti, hogy felülbírálja a megszokott hagyományt és új keret-elmélettel álljon elő, ezzel feje tetejére állítva a tudományos világot. Az új elmélet tükrében ugyanis minden addigi elmélet „okoskodásnak” minősül, ami természetesen hatalmas konfliktus-vihart kavart. Ugyanilyen vihar tombolt Dávid Ferenc korában is. Nem csodálkozunk tehát, mikor bevallja:

„...nagyon nem kívántam e háborúskodásba belemenni, a tusakodásnak és viszálynak e tájképfától igen rettegtem.”

Továbbá, élethűen leírja a paradigma-váltásra jellemző nehézségeket:

„Bizony, nehéz a földhöz ragadt gondolkodású embernek a bölcs atyák tanításától, a sok esztendő folyamán felépített hármast Istentől elállni és nehéz nekünk, atyámfiai, a szidalmat és gúnyt elviselnünk.”⁷

Az „okoskodás” szó egyik kedvenc szava, amivel a pápai tudományt illeti. Visszatérve: miben áll tehát ez a „mesterség”? Mi a lelkesi hivatás célja? Válasza, amint idéztük, hogy az emberek

„...naponként növekedjenek, és a megismert igazságban erősödjenek, míg tökéletes férfiakká nem lesznek;”

Az igazságnak a Dávid Ferenc-i világszemlélet értelmében két aspektusa van. Ezt ő „külső” és „belső” jelzőkkel különbözteti meg, amely az anyagi és a lelki valóságra vonatkozik. A Biblia, mely számára minden tudomány alapja, a világ teremtésével kezdődik, a bevezető után ennek elemzésével kezdi Dávid Ferenc Rövid útmutatás című művét.

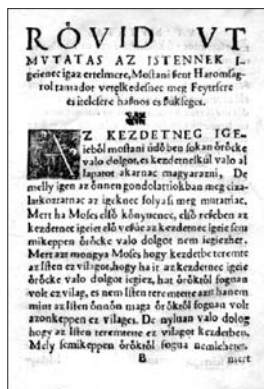
Dávid Ferenc és az űsrobbanás

„A KEZDET igéjén sokan örökkévalóságot és kezdet nélkül való állapotot akarnak mostanában érteni. De hogy tévednek, az az igéből következik.”

Amint kiderül a fentiekből, Dávid Ferenc szerint a világot kortársai örökkévalónak tartották, és ehhez próbálták hozzáigazítani a „kez-

⁶ Thomas S. Kuhn: *The Structure of Scientific Revolutions* (The University of Chicago, 1962)

⁷ Rövid útmutatás (3.)

det igéjét”, azaz a Biblia első versét: „Kezdetben teremtette Isten az eget és a földet”. A „kezdetben” szón tehát az örökkévalóságot, a teremtő isten alatt pedig Jézus Krisztust (is) értették.

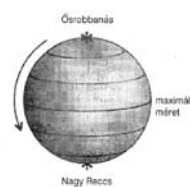
„Bizony, csodálkozhatik az ember ezen” – írja tovább. „Hogyan lehetséges, hogy a „kezdet”-en az örökkévalóságot értik, mi-

kor egy helyen sem találjuk ilyen értelemben? Noha ez a magyarázat már régóta fennáll, és vak megszokásból így tanítják, mindazonáltal hamis, merthogy az írásban nem ez áll.”

Amint a későbbiekben kiderül, nagy jelentősége van vallásalapítónk számára annak az eszmének, hogy a „testi világnak” térben és időben kezdete van.⁸ Ezzel alapozza meg ugyanis ket-tősségre épülő világszemléletét, amely a továbbiakban kihangsúlyozza, hogy az véges anyagi valóságot az örök lelkitől meg kell különböztetni.

Az anyagi világ pedig (amint az előző számban említettük) Dávid Ferenc számára hat nap alatt jött létre, és a teremtést Jézus születése előtt 4000 évre teszi.⁹

Hogyan állunk ezzel ma? Az űsrobbanás elmélete szerint – ellentétben az addigi elképzelésekkel – a tapasztalt világnak térben és időben kezdete volt. Ez a kezdet kb. 10–20 milliárd évre tehető.¹⁰ A naprendszer és benne a Föld kora 4,6 milliárd év. Az univerzum átmérője kb. 16 milliárd fényév.

Az űsrobbanás elméletét Stephen Hawking fejlesztette tovább, ennek értelmében a világegyetem folyamatosan tágul addig a pontig, amíg a folyamat megfordul. Ezt a folyamatot egy gömbbel modellezi, amelynek északi pólusán megtörténik a robbanás és a déli pólusán az összezuhanás.¹¹

Stephen Hawking 1981-ben egy tudományos konferencián mutatta be elméletét a Vatikánban. Az akkori pápa (II. János Pál) a szingularitás elméletét, amely szerint a világ egyetlen atommagnyi részecskéből, a tér-idő kezdetén jött létre, a teremtés bizonyítékának látta. Hawking így ír erről: „Dolgozatom erősen matematikus jellegű volt, ezért Istennek a világegyetem teremtésében játszott szerepére vonatkozó súlyos következtetéseimet általában nem

⁸ Rövid útmutatás (7.)

⁹ Rövid útmutatás (19.)

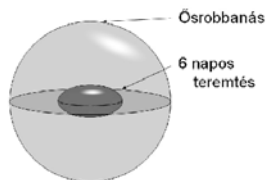
¹⁰ 10 és 20 milliárd év között: John Gribbin: *In Search of the Big Bang*, 1986., 196. old.

¹¹ Stephen Hawking: *Az idő rövid története*, 2003., 162. old.

ismerték fel (szerencsémre).”¹² Elméletében ugyanis az összezuhanás egy újabb ciklus kezdetét jelenti.

Stephen Hawking elméletének értelmében viszont meg kell állapítanunk, hogy az általa felállított modell szerint az általunk érzékelt tér-idő ciklusnak kezdete van, mint ahogy azt Dávid Ferenc is feltételezte. A két kezdet között a különbség viszont négy és fél évszázad természettudományos fejlődésének eredménye, amely a tér-idő érzékelésben természetesen nagyságrendi különbséget jelent.

A két valóságérzékelés között a különbséget a mellékelt ábrával lehet szemléltetni, amelyben a világos a mi tér-idő világképünket, a sötét Dávid Ferenc világképét jelképezi.

(Az arányokat, ill. az ábra egyéb elemeit most nem vesszük figyelembe.)

Lássuk ez a különbség milyen további következtetéseket sugall.

Dávid Ferenc és a kvantumelmélet

Dávid Ferenc világot az „Atyaisten” teremtette és ő tartja fenn, feltételezzük, hogy elképzelésében ez isten lelki erejével történik. A teremtés részleteivel ő a továbbiakban nem foglalkozik, viszont foglalkozik a teremtés céljával:

„Csorbás, hiányos a teremtés, ha olyan teremtmény nincs, mely az Istennek bölcsességét és hatalmát megismerve őt dicséri és felmagasztalja. Ez az oka, amiért az embert az Isten megteremtette, és e világba helyezte: hogy az Istennek teremtett világát szabadon megismerje és a teremtést értékelve annak teremtőjét magasztalja.”¹³

A mi világképünkben az előbbieken leírt makrokozmosz elmélethez társul Einstein mikrokozmosz kvantum-elmélete, amely kimondja, hogy a világegyetemet alkotó anyag nem egyéb, mint energia ($E=mc^2$).

Itt egy érdekes gondolatmenet következik: mivel minden energia, azaz mi magunk is – így mi magunk is részei vagyunk az érzékelt energia-világnak.¹⁴

Második megfontolásra a fenti következtetésnek ellentmond az az ész-érv, hogy a szemlélt és a szemlélt dolog nem lehet azonos. Ki kell tehát egészítenünk a fentieket az öntudattal, azzal az elvi létezővel, ami ezek szerint az érzékelt energia-világon túl van, és amely az önreflexió problémakörébe tartozik.¹⁵

¹² I. m. 160. old.

¹³ Rövid útmutatás (83.)

¹⁴ Ennek fényében nem meglepő, hogy Hawking az univerzum természetének leírásában az ún. antropikus elvet is számításba veszi, amelyet ironikusan így idéz: „A világot azért látjuk olyannak, amilyen, mert létezőnk.” (I. m. 145.)

¹⁵ V.ö. René Descartes: „Cogito sum!”

Ha a pápa következtetését nem is igazolhatjuk, de egy misztériumot meg kell állapítanunk, ugyanis a fentiek szerint a világegyetem kibontakozó titkaiban a kutató emberre saját tükörképe tekint vissza.¹⁶ A világmindenség térbeni és időbeni természete az Ösrobbanás elméletének szintjén tehát újabb paradigma-váltást jelent az EGY-ség elvének új értelmű megfogalmazásában. Ez, amint látjuk, csirájában már Dávid Ferencnél is megjelent.

Dávid Ferenc és a relativitáselmélet

Einstein relativitáselmélete továbbá azt mondja ki, hogy a tér-idő viszonylagos fogalom. Egyik tér-idő rendszerben lejátszó folyamatok törvényei csak az illető rendszerben érvényesek, azokat másképpen érzékeli az, aki benne van, mint az, aki ugyanabban az időpontban azon kívül van.

Dávid Ferenc elméletében szerepel egy rendkívül fontos relativitás, ami az említett Einstein-i két szemlélt elvével érthető meg:

„...kettőre kell néznünk. Először, ami Istenre vonatkozik, másodszor, ami ránk, emberekre vonatkozik (akikhez az Isten szól). Vagyis: mi az, ami Isten szerint **lelki értelemben** értendő, és mi az, ami testben, külső cselekedetekben értendő.”

Azaz:

„Ugyanaz a cselekedet, ami Istenre tekintve jó, ha emberek követik el rossz, mert vétkeznek az Isten parancsolata ellen: ne ölj, ne lopj.”¹⁷

Ez tehát – ugyanúgy, mint a teremtés esetében – az észlelt anyagi valóság emberi, illetve isteni dimenziójával foglalkozik. Isten itt lélektani fogalom: az ítélkező hatalom jelképe. Az ember pedig nem ítélkezhetik, azaz nem követhet el tetteket az isteni ítélet nevében.

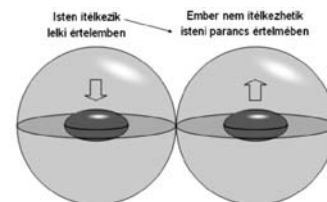
A „lelki értelemben értendő” meglepő gondolat, szép példája Dávid Ferenc lélektani szemléletének; a második részben kifejtett nem-ítélkezés elve pedig emberszeretetét, azaz humanizmusát tükrözi. Mindkettő jellemző vonása világnézetének.

Az viszont zavarba ejtő számunkra, hogy az isteni ítéletet is emberek teljesítik (pl. Jézus megölésében),¹⁸ ellentmondva ezzel mindkét előbbi elvnek.

Hol van tehát a megoldás titka?

Ahhoz, hogy erre a kérdésre választ kapjunk előbb tovább kell lépnünk ahhoz a témához, amely Dávid Ferencet leginkább foglalkoztatta a teremtés-történetben: az ember teremtése...

Gazdag Árpád

¹⁶ V.ö. „A természet az ember képében kezdi felismerni önmagát.” (Victor F. Weisskopf: Tudás és csoda, 1987, 251. old.)

¹⁷ Rövid útmutatás (44.)

¹⁸ Rövid útmutatás (44.)

John H. Dietrich 1878 január 14-én született egy Chambersburg melletti farmon, Pennsylvania államban. Családja német-svájci eredetű, Bern környékéről vándoroltak ki Amerikába 1710-ben. Dietrich szülei egyszerű, iskolázatlan földművesek, apja sikeres gazdálkodó. Családja az Ulrich Zwingli féle református vallást követi. A jól tanuló John-t a falusi lelkész javaslatára papi pályára szánják.

1893-ban a család egy Marks nevű helységbe költözik és John beiratkozik a Mercersburg-i gimnáziumba. Három év alatt végzi el a négy évet, miközben minden nap 8 mérföldet (14 km) gyalogol oda-vissza a farm és a város között, hogy családjának a mezei munkában is be tudjon segíteni. Jelesként vizsgázik 1896-ban. 1900-ban a Lancaster-i Franklin and Marshall főiskolán végez, majd visszatér Mercersburg-ba, ahol rövid időre tanítói állást foglal el.

Ez év őszén egy New York-i multimilliomos magántitkára lesz, és gyakran vesz részt a családdal az All Souls Unitarian Church istentiszteletein. Miután elég pénzt gyűjtött ahhoz, hogy folytatni tudja tanulmányait, beiratkozik középiskolájának társszervezetébe, a református egyház Keleti Teológiai Szemináriumába.

Mint a gimnáziumban itt is jó tanuló, de nem lekeddik túlságosan tanulmányaiért. A szemináriumon az egyháztörténet tanára volt a kedvence, de egy esemény belőle is kiábrándította. A szakvizsga utáni ünnepségen az évfolyam első Dietrich-re jutott az a szerep, hogy felolvassa dolgozatát, amelyet a keresztény dogma történetéről írt. Úgy tűnik ebben a dolgozatban túlságosan egyértelműen fejtette ki, hogy Jézus mártírként halt meg a kereszten, és nem mint a világ bűneiért elégtételt adó Isten, valamint azt is, hogy a keresztény embernek nem az ő imádása, hanem példájának követése a feladata. A professzor elismerte, hogy tanítványa nagyszerű dolgozatot írt, és megjegyezte, hogy személy szerint alapvetően egyetért a tartalmával, de sajnos ezt egy kicsit árnyalni kell, ugyanis az ünnepségen lelkészek is részt vesznek és néhányukat ez a megfogalmazás zavarni fogja. Dietrich eleget tett a kérésnek, de tanára elveszítette számára tekintélyét.

1905-ben, miután végzett, Pittsburgh-ben kapott lelkészi állást, egy olyan gyülekezetben, amelynek templomát egy Bernard Wolff üzletember építtette testvére emlékére. Wolff felesége és lánya az egyház tagjai voltak, és meggyőződésük szerint az egyházközség az ők anyagi hozzájárulásuktól függött.

Az első évek zökkenőmentesen elteltek, a közösség fokozatosan növekedett. Később azonban Dietrich mind több időt töltött a beszédekre való felkészülésekkel és kevesebbet a családlátogatással. Továbbá, azt is fejébe vette, hogy eljött az ideje a szertartási rend korszerűsítésének és egy új énekgyűjtemény összeállításának. A Wolff család nemtetszésének adott hangot, majd rövid fenyegetőzés után megvonta anyagi támogatását. Ennek ellenére –az új tagoknak, és annak köszönhetően, hogy a közösség nagy része támogatta lelkészét – túlélték az anyagi megrázkódtatást és tovább folytathatták életüket.

Később azonban a körülmények arra kényszerítették Dietrich-et, hogy végül elhagyja a református egyházat.

A Franklin and Marshall főiskola új épületszárnyat kapott a laboratórium részére, amelynek költségeihez a Wolff család is hozzájárult azzal a feltétellel, hogy Dietrich lemond a St. Mark's lelkészi állásáról. Egy volt tanára közvetítette ezt a kívánságot, de Dietrich kitartott állása mellett.

Egy alkalommal meghívta J. Leonard Levy nevű, liberális és köztiszteletnek örvendő reform-zsidó rabbit, hogy istentiszteletet tartson. Ebben az időben ez egy hallatlan eset volt a Református Egyházban, és néhány konzervatív lelkészt véglegesen meggyőzött arról, hogy Dietrich túlságosan radikális. Lelkészi sikere irigységet váltott ki szakmai körökben, mivel gyülekezete rövid idő alatt a duplájára, az istentiszteletek látogatóinak száma pedig háromszorosára nőtt – elcsábítva más református gyülekezet tagjait is.

Általános aggodalmat váltott ki a Református Egyházban Dietrich nem-hagyományos felfogása is, amelyet protestáns liberalizmus jellemzett. Igehirdetéseiben gyakran hasonlított össze az egyház tanait liberális eszmékkel, hogy gyülekezete számára az ellentmondásokat szemléltesse.

Idővel mindezek az események egy egyházi közgyűléshez vezettek, amelynek döntenie kellett Dietrich eretnoksége tárgyában. A bizottság határozata értelmében Dietrich nem hitt a Biblia isteni sugallatában, a

szűznemzésben, Jézus istenségében és a helyettes elégtételben. A fejlődés elméletét hirdette, az istentiszteleteken pedig az Apostoli Hitvallás helyett bevezette az irodalmi művekből való felolvasást. A bizottság elítélését javasolta eretnokség vádjában, abban a reményben, hogy Dietrich felmond, mielőtt perére sor kerül.

Az eretnek per időpontját 1911. július 10-ére tűzték ki. Dietrich először védőbeszéddel készült, majd letett szándékáról, belátva, hogy nem fog vele pozitív eredményt elérni. Megfosztották lelkészi palástjától, annak ellenére, hogy egyházközségének presbitériuma és gyülekezetének túlnyomó többsége mindvégig kitartott mellette.

Utolsó lelkészi szolgálata után a St. Mark's templom kapuját bezárták és nem tartottak istentiszteletet egy teljes évig.

Mindeközben Dietrich kivívta a Pittsburgh-i első unitárius gyülekezet lelkészének elismerését, aki javasolta meghívását az Unitárius Egyházba. Dr. Walter L. Mason a másodlelkészi állást is felajánlotta azzal a szándékkal, hogy idővel Dietrich venné át a gyülekezet vezetését. Dietrich ezt elvi megfontolásból visszautasította, ugyanis tekintettel akart lenni közelben lévő volt gyülekezetére.

1911. szeptember 1-jén lett a Washington államban lévő Spokane unitárius lelkésze. Mikor megérkezett új egyházközségébe egy körülbelül 60 tagot számláló közösséget talált, amely egy dűledező épületben tartotta összejöveteleit. 1916-ban, mikor távozott, 1500 lelket számláló gyülekezetet hagyott hátra, és a Clemmer Theater új épületét. Spokane-ben levő tartózkodása

* Fordítás: Mason Olds unitárius univerzalista lelkész: John H. Dietrich: Religion Without God? 1878–1957 The Father of Religious Humanism

John H. Dietrich: Isten nélküli vallás? 1878–1957 A vallásos humanizmus atyja*

alatt nősült meg, 1912. augusztus 25-én. Jegyesét egy gőzhajón, európai útjáról való visszatérés alkalmával ismerte meg, 1910-ben.

Spokane-i tevékenysége alatt, 1913–1914 között összehasonlító vallástudományból tartott előadásokat, amelynek eredményeként azt is megkérdőjelezte, hogy Jézus az emberiség legnagyobb szellemi tanítómestere volt. Meggyőződésévé vált, hogy a világ nagyon sokat köszönhet Buddhának, Konfuciusnak, a zsidó prófétának és a görög filozófusoknak. Elfogadta továbbá a „tudományos módszert”, mint az igazság megállapításának legbiztosabb módszerét. Az imát elmélkedésnek (aspiration = törekvés, vágyódás) nevezte, és világi irodalmat olvasott fel az istentiszteletek alatt. Az egyházat bizonyos értelemben felnőtt továbbképző intézménynek tartotta, szónoklatai jól dokumentált előadások voltak. 1914-ben nagyszámú hallgatóság előtt tartott előadásokat az első világháborúban részt vevő országokról; 1915-ben pedig határozottan állást foglalt a családtervezés mellett egy beszédében, melynek címe: *The Right to Be Well Born* (Az előnyös születéshez való jog). Az ilyen és hasonló témái, elvei miatt állandó keresztütközésben volt a vallásos fundamentalistáknak.

Ugyancsak Spokane-i lelkeszsége idején kezdte Dietrich hitét „humanisztikus”-nak nevezni. Carleton Winston ezt írja:

Habár mindvégig ismerte a reneszánsz humanizmust, Dietrich ezzel a szóval más összefüggésben találkozott a *British Ethical Societies* (Brit Erkölcsi Társaság) kiadványában, a *London Magazine* egy cikkében. Frederick M. Gould, a cikk szerzője Comte Agostonnak, ill. az ő filozófiai pozitivizmusának lelkes híve, amelyet átvitt értelemben az emberiség vallásának is neveztek. Ő használja ebben az összefüggésben a „humanizmus” szót, amely az emberben való hitet, illetve az emberi törekvésbe vetett bizalmat jelenti.

Dietrich-ben ez visszhangra talál. A századok óta használatos humanizmus kifejezést megfelelőnek találja arra, hogy jellemezze az ő vallásos világnézetét szemben a teisztikus világnézettel. Alapul vette a reneszánsz humanizmust és bizonyos elveket következtetett le belőle, beépítve azokat saját társadalom-filozófiájába. Idővel mindinkább a „naturalisztikus humanizmus” irányába fejlődött, távolodva a liberális teizmustól. Ebben a folyamatban túlnőtte a hagyományos unitarizmus kereteit is.

1916. november 1-jén a *First Unitarian Society of Minneapolis* lelkésze lett, az egyházközösségnek, amelyet Zueblin professzor, a Chicago-i Egyetem tanára később így jellemez: „az a szervezet, amelynek kebelében Minnesota állam legtöbb liberális és reform szellemű törvénye született”. Dietrich újra olyan közösséget kapott, amely – habár valamikor szép napokat látott – jelenleg nagyon elhanyagolt állapotban volt. Hatására ez is egy nagy, élettől duzzadó és tevékeny intézménnyé vált.

Minneapolis, más közösségekhez hasonlóan, 1925-ben megszorításokat kellett elszenvedjen a *Scopes-per* miatt. Dr. William R. Riley Minneapolis-i lelkész, a Keresztény Fundamentalista Egyesület elnöke megpróbálta törvénybe iktatni 1925 őszén azt a tervezetet, mely megtiltotta az evolúció elméletének oktatását az iskolákban. Dietrich egy bizottságot hoz létre, hogy ezt megakadályozza. Tevékenységének köszönhetően Dr. Staub

elismert lutheránus lelkész és Dr. Roy Smith, köztisztviselőként álló metodista lelkész is bejut a törvény beiktatását megvitató bizottságba és így meghiúsult a terv.

Igaz ugyan, hogy Staub és Smith inkább aggódott az oktatás szabadságáért és kevésbé érdekelte őket az evolúció elmélete, míg Dietrich mindkettőt szíven viselte.

Amíg gyülekezete fokozatosan növekedett, 1925 decemberében a *First Unitarian Society* áthelyezte székhelyét a *Garrick Theater*-be, amely nagyobb tömegek befogadását tette lehetővé. A következő évben Dietrich istentiszteleteit a rádió is sugározta, erőteljes tiltakozást váltva ki mind a katolikus, mind a protestáns lelkészek részéről, akik meg voltak győződve arról, hogy Dietrich elvei veszélyesek a társadalomra, és fel voltak háborodva, mivel híveik elmaradtak az istentiszteletről, hogy őt hallgathassák.

Dietrich beszédeit kinyomtatták és postán elküldték azoknak, akik igényelték. 1927-ben *The Fathers of Evolution* (Az evolúció atyái) címen kiadott beszédgyűjteménye számos olyan beszédet tartalmaz, amelyeket az evolúció ellenzőinek megcáfolására használtak. Ugyancsak 1927-ben adták ki a *The Humanist Pulpit* (Humanista szószék) című havilapot, amely Dietrich beszédeit közölte. Ezt a 12-14 beszédet könyv formában is kiadták minden év végén, ugyanazzal a címmel.

Dietrich beszédei és antológiái számos folyóiratban megjelentek, és nagyon gyakran szerepelt antológiáival. Irodalmi tevékenysége mellett két népszerű esszét írt az *American Unitarian Association* (= Amerikai Unitárius Egyház) számára. Az elsőnek címe: *The Significance of the Unitarian Movement* (1927) (Az unitárius mozgalom jelentősége), mely 1943 májusáig húsz kiadást ért meg. A második esszé címe egyszerűen *Humanism* (1934). 1943-ig öt kiadásban jelent meg, az *American Humanist Association* (Amerikai Humanista Egyesület) is kiadta Dietrich halála után.

Dietrich Minneapolis-i élettörténetében nem csak sikerek voltak, hanem drámák is. Louise, kitől két fia született (egyik Spokane-ben, másik Minneapolis-ban) 1931. február 22-én elhunyt rákban. Idővel Dietrich kihverte a veszteséget és 1933. január 30-án feleségül vette az író és költő Margaret Winston nevű fiatal özvegyet. Ugyanebben az évben doktorátust nyert a *Meadville* teológiáról.

1935-ben Dietrich bejelentette: eljött az ideje, hogy lemondjon a szószéki szolgálatról és visszavonuljon. Habár csak 57 éves volt, úgy látta, hogy nagyon sok lelkész megmarad lelkészi állásában még akkor is, mikor már nem tud hasznára válni az egyházközösségének, amely így hanyatlásnak indul. Ezért úgy döntött, hogy nyugdíjba vonul, míg még virágzó a közösségi élet. Segített másodlelkészt találni, aki átvette a feladatokat, míg ő fokozatosan visszavonult. 1916-1936 között volt Minneapolis lelkésze, vezető lelkész 1936-1938 között, és tiszteletbeli lelkész 1938-1957 között.

1941-ben Berkeley-be költözött, California államba, ahol továbbra is tanulmányaival és gondolataival töltötte idejét, alkalmi előadásokat tartva. Egy barátja mesélte, aki közvetlenül halála előtt meglátogatta az idősek otthonában, hogy az akkor nyolcvan éves Dietrich-et az ágya mellett találta, amint éppen ott álldogált és olaszul tanult. Lelkesen mesélt Jean Paul Sartre existenciális humanizmusáról, míg a rák első fázisai lassan már kezdték testi erejét. Az amerikai vallásos humanizmus „atyja” 1957. július 22-én hunyt el.

¹ A híres „Majom-per”.

Egyházközségeink életéből

Bartók Béla Unitárius Egyházközség

A hitoktatásra járó gyermekek **Péterfi Katalin** hitoktatónk vezetésével március 15-e tiszteletére ünnepi műsorral készültek, melyet a Magyar Televízió 2010. március 7-én rögzített, és az adásra 2010. március 14-én került sor.

Március 14-i istentiszteletünkön megemlékeztünk az 1848-as forradalom első napjáról, március 15-ről, mely vér nélkül ért el komoly eredményeket, nagy hatást téve a pozsonyi és a bécsi eseményekre is. Nekünk, unitáriusoknak különösen is okunk van arra, hogy 1848 emlékét megőrizzük. Hiszen a Pozsonyi Országgyűlésen mondták ki, hogy vallásunk szabad gyakorlatát engedélyezik.

A szószéki szolgálatot követően ünnepi koncertre került sor, mely alkalommal Rázmány Csaba püspökünkre emlékeztünk. A templomunkban már több alkalommal fellépő művészek, **Jávorkai Sándor** hegedűművész és **Jávorkai Ádám** csellóművész Bartók, Kodály, Hacsaturján, Rimszkij-Korszakov, Haydn zenedarabokat adtak elő saját feldolgozásban, nagy hatást téve a közel százfős hallgatóságra, közöttük a néhai püspök úr családjára. Ünnepi istentiszteletünk után a gyülekezeti termünkben állófogadást rendeztünk.

2010. április 2-án, Nagypénteken 17 órakor kezdődő istentiszteletünk keretében az **Uribe Belcanto Akadémia** hallgatói Pergolesi: Stabat Mater-t énekelték el templomunkban.

2010. április 4-én és 5-én 10 órai kezdettel, húsvét első és másodnapján, úrvacsoraosztás-

sal egybekötött ünnepi istentiszteletet tartottunk.

2010. április 6-án, kedden 18 órakor tartottuk Bibliakörünket. Meghívottunk **Kelemen Katalin**, a Szim Salom Progresszív Zsidó Község rabbija volt.

Szertartásaink:

2010. február 15-én egyházi megáldásban részesítettem **Karner Miklós** és **Dr. Kovács Réka** házasságkötését.

2010. január 28-án örök nyugalomra helyeztük **Pál Anna** 85 évet élt testvérünket.

2010. február 4-én búcsúztattam a torockói születésű **Tóbiás Imre** 90 évet élt testvérünket, és helyeztük örök nyugalomra hamvait az Új Köztemetőben.

2010. március 17-én utolsó útjára kísértük **Szabó Ferenc** 70 évet élt testvérünket, és visszaadtuk testét az anyaföldnek, lelkét pedig teremtője „kezébe” ajánlottuk.

2010. április 21-én búcsúztunk a Fiumei úti temetőben **Verbóczy Nándorné Udvarnoki Matildtől**, aki 87. életévében adta vissza lelkét teremtőjének.

Konfirmációra *2010. május 16-án* kerül sor, a pünkösd előtti vasárnapon.

Szeretettel várunk mindenkit egyházközségünk minden rendezvényére, melyekről levélben, e-mailben értesítjük híveinket. Eseményeink nyomon követhetőek a (www.unitarius.net, www.unitarius.hu, www.unitarius.lap.hu) honlapokon.

Léta Sándor

Jávorkai Sándor és Jávorkai Ádám

Az Uribe Belcanto Akadémia hallgatói

Budapesti Unitárius Egyházközség

Február 25–27. között **Kászoni József** lelkész a budapesti belvárosi katolikus, evangélikus, református lelkészekkel Rahóba (Ukrajna, Kárpátalja) utazott, hogy az ott megrendezésre kerülő ökumenikus istentiszteleten és miséken vegyen részt a testvéregyházakkal együtt. Egésznapos utazást követően jutott el a küldöttség Rahóba. Útközben kiegészült a csapat a rozsnyói romai katolikus tagokkal, hogy három napig a kárpátmedencei 5. kerületi Belváros-Lipótváros testvértelepülés tagjaival együtt az ökumené szellemében és hangulatában együtt legyenek. Jelen volt még **Ferencz Gábor** torockói unitárius lelkész, a gyergyószentmiklósi r.k. főesperes és mások. **Mikuják László** helyi plébános vendégszeretetét élvezhettük ez idő alatt, akinek ez úton is hálás köszönetet mondunk a meghívásért. Abban a reményben váltunk el egymástól, hogy a budapesti Unitárius Egyházközség novemberben sorra kerülő 120. éves évfordulóján itt mindannyian felekezeti különbség nélkül találkozunk, együtt ünnepezzük meg a jelentős évfordulót.

Február 28-án tartotta egyházközségünk évi rendes közgyűlését. A jelenlevők elfogadták a 2009. évi zárszámadást, a 2010. évi költségvetést, valamint egyhangúan szavaztak arról, ellenszavazat és tartózkodás nélkül, hogy a Magyarországi Unitárius Egyház és az Erdélyi Unitárius Egyház szervezeti egységbe tagolódjon.

Március 4. Érték+őrző rendezvényünk keretében láttuk vendégül **Román Elemér** testvérünket, Marosvásárhely egykori főépítészt, aki diavetítéssel egybekötött előadással állított emléket a világhírű szobrászról, aki Franciaországban élt és alkotott élete végéig. **Román Viktor** Homoródszentmártonban született 1937. március 12-én. Már gyermekkorában szobrászkodik, akit egy szülőfalujába látogatott festő fedez fel, és helyi iskolájában megrendezi első egyéni kiállítását. Az 50-es évek elején a bukaresti Nicolae Grigorescu szobrásziskola tanulója, ahol Constantin Baraschi és Ion Murnu tanítványa. 1960-ban szerez oklevelet a Szépművészeti Főiskolán. 1963-ban elnyeri a Román Szobrász Egyesület díját. 1965-ben a genfi UIT nemzetközi pályázatának nyertese. 1967-ben hat hónapot tölt Londonban a Royal College of Art-ban ahol Henry Moore-al is találkozik. Többé nem is tér vissza hazájába, hanem Franciaországban telepszik le Saron-sur Aube-ban, ahol feleségével él és dolgozik. 1995. április 12-én hal meg hirtelen, a párizsi Cochin kórházban, mindössze 58 évesen.

Román Viktor munkásságára sokan voltak kíváncsiak, első emeleti gyülekezeti termünk

szűknek bizonyult ebből az alkalomból is. A vendégek közül sokan látogattak el rendezvényünkre az egykor Marosvásárhelyen élők közül is. A rendezvény szeretetvendégséggel zárult.

Március 10. déli egy órától temetési szertartáson vettünk részt a firtosmartonosi temetőben. Temettük és búcsúztunk a mindössze 38 évet élt **Miklósi Vári Katinkától**, aki többek között egyházközségünkben is teljesített lelkészi szolgálatot. A magyarországi lelkészek közül négyen voltunk jelen: **Szent-Iványi Iona**, **Kászoni József**, **Pap László**, **Balázsi László**. Katinka kívánsága szerint **Lakatos Csilla** végezte a szószéki szolgálatot.

Március 28. virágvasárnap láttuk vendégül **Nagy László** marosvásárhelyi lelkész-püspök-helyettes urat és feleségét, akik meghívásunkra érkeztek Budapestre. Minden egykoron Marosvásárhelyen élt érdeklődőt és kedves híveinket nagy szeretettel láttunk vendégül egyházközségünkben. Mintegy 140-150 személy vett részt az istentiszteleten, valamint az azt követő képkiallításon, a gyülekezeti teremben. A kiállítást **Banner Zoltán** művészettörténész nyitotta meg, aki sok éven keresztül látogatta a homoródszentmártoni alkotótábort 1980-tól napjainkig. A gyűjteményes kiállítás mintegy harmincéves válogatását **Bodor Ernő** és felesége **Kisfaludy Klára**, **Sata Attila** szállították Budapestre ebből az alkalomból. A rendezvényt szeretetvendégség követte az Unitárius Galériában.

Április 2. nagypénteken került sor a du.-i áhítat keretében az unitárius passió előadására. Nagy lelkesedéssel adta elő a tanítványi közösség a Péterffy tanár úr által megírt passiót. A próbákat az idén **Ütő Amália** vezette, aki olyan sikert ért el ezen alkalmakkor, hogy a próbára járók közösen határozták el, hogy nem hagyják abba a próbákat és megalakítják a budapesti egyházközség vegyes kórusát. Sikerükhöz gratulálunk, munkájuk folytatásához Isten áldását kérjük.

Április 4–5. húsvéti ünnepeket az idén is, mint minden évben az utóbbi hat-nyolc esztendőben három, úrvacsoraosztással egybekötött alkalommal ünnepeltük. Egyre nagyobb népszerűségnek örvendenek az első napi, de. 9 órától sorra kerülő istentiszteleteink. Közel 100 egyházközségi tagunk vett úrvacsorát a reggeli órában. Természetesen a de. 11 órai istentisztelet a leglátogatottabb, ahol valamivel többen úrvacsoráztak kétszáznál. Harmadnapjára mintegy ötven személynek osztott úrvacsorát gyülekezeti lelkészünk.

Április 8-án és 9-én érkezett egyházközségünkbe az Unitárius Lelkészek Országos Szövetsége, hogy ezen a két napon tartsa meg éves vándorgyűlése keretében munkálatait a Magyarországi Unitárius Lelkészek közösségével. Mindkét napon elhangzott egy-egy előadás ugyanazon címmel: *Hivatás és szakmaiság, az unitárius lelkész jövőképe*. A csütörtöki előadást **Kászoni József** budapesti lelkész, a péntekit **Szász Ferenc** brassói lelkész tartotta. A hozzászólások, összegzések rendjén mindenkinek lehetősége volt az elhangzottakkal kapcsolatban megnyilatkozni. Mindkét du. lehetőség nyílt szabadon választott programok keretében a pihenésre, kikapcsolódásra: ki a Lukács fürdőt, ki a városnézést választotta. Az elhangzott vélemények szerint egyik sem volt rossz döntés. Pénteken este pestszentlőrinci közös istentisztelettel zárult a kétnapos egybegyűlés.

Április 17. du. 18 órától fogadta egyházközségünk a Nagy István vegyes kórus tagjait, Marosvásárhelyről. Ők közel harmincan a XXXIV. Bárdos Lajos Zenei Hetekre érkeztek a fővárosba, ahol nyitókoncertjüket tartották meg belvárosi templomunkban. Háromnegyedórás koncertjük repertoárja egyaránt tartalmazott egyházi és világi kórusműveket. Szakmai igényesség, gyönyörű hangzás, összhangzat jellemezte a szép előadást. A kórust hosszú évtizedek óta **Kovács András** tanár úr vezeti, aki sok sikert ért el tanítványaival. Pénteken és szombaton híveink szállásolták és látták el a fiatalokat, a karnagy urat, akiknek szíves vendéglátást az egyházközség nevében szeretettel köszönjük. A péntek esti hangversenyt követően szeretetvendégségre gyűltek össze vendégek és vendéglátók egyaránt.

2010. április 18., vasárnap. Két nappal ez előtt lett volna 38 éves Miklósi-Vári Kátinka, lelkész. A Nagy Ignác utcai templomunkban tartottunk megemlékezést a hét héttel ez előtt –

március 1-én – eltávozott lelkész nőre, gyermekre, testvérré, feleségre, anyára és nem utolsósorban jó barátokra. Az áhítatot **Kászoni-Kövendi József** lelkész tartotta; az emlékek láncát Szent-Iványi Ilona lelkész kezdte, majd folytatta Kászoni tiszteletes. **Gellérd Judit**, „Zizi” levelét pedig **Táskai Annamária** olvasta föl.

Végül láthattunk egy részletet egy húsvéti istentiszteletből, melyet még Katinka tartott itt, a Nagy Ignác utcai templomunkban.

Az emlékezés bensőséges, és megható volt. A végén, aki akart, gyújthatott egy mécsest Kátinka emlékére.

Az egy igaz Isten adjon vigasztalást mindenkinek, aki ismerte és szerette Miklósi-Vári Kátinkát, örködjön gyermekei fölött, és tartsa meg áldott emlékét mindannyiunk szívében.

Április 30. **Gazdag Árpád** tartott diavetítéssel egybekötött előadást egyházközségünk gyülekezeti termében. Az ősz folyamán hosszabb időt töltött Gazdag Árpád az Egyesült Államokban, Portlandban, Oregon államban. Az itt szerzett ismereteit, örömet és tapasztalatait osztotta meg azokkal, akik eljöttek erre a rendezvényre.

Itt szeretnénk felhívni a figyelmét az érdeklődőknek arra, hogy nemsokára szeretnénk megjelentetni Dávid Ferenc születésének 500. évfordulója alkalmából két alapművét. A két mű a Dávid Ferenc által használt nyelvezet helyett a mai közérthető magyar nyelven jelenik meg. A művek közérthetőségét és modern nyelvünkre való átültetését Gazdag Árpád lelkésznek köszönjük. Az Önök segítségére is szükség van a munkák megjelentetéséhez. Várjuk támogatásaikat a 10103173-54311500-01000006 bankszámlaszámon. Egy kötet ára 2500 Ft lesz. Várjuk és köszönjük nagylelkű támogatóink hozzájárulását a könyv megjelentetéséhez.

Kászoni József

Füzesgyarmat

és a Gyula és Környéke Szórványgyülekezet

Tavaszcélzásunk bizony sokszor reménytelenséggel töltött el, mert úgy nézett ki, hogy inkább november felé haladunk és nem a megújulás évszaka felé. De mindenképp mögött ott volt az a lelkesedés, amivel a húsvéti ünnepkörre készültünk. Az előző tudósításunkba nem kerülhetett bele az a fájdalmas esemény, amit **Miklósi Vári Kátinka** lelkésztársunk halála jelentett. A március 10-i temetésén Erdélyben, Firtosmartonoson **Szent-Iványi Ilona**, **Kászoni József** és **Pap Gy. László** lelkészek társaságában vettem részt. Lelkésztársunkról

március 14-én, az istentisztelet alkalmával is méltóságteljesen megemlékeztünk.

A március 15-i hivatalos városi és templomi ünnepek a tervek szerint sikerültek, még egy erős széllel érkezett kis hóesés sem szegte kedvünket. Szó esett a hittanosaink március 7-én közvetített és nagy sikert aratott tv-s műsoráról, megemlítve azt, hogy a 21-i adásban is a füzesgyarmati gyerekek szerepelnek majd.

Március 16-án a Polgármesteri Hivatalban megbeszélést folytattunk református kezdeményezésre egy óvodai keresztény szellemű cso-

port elindításának lehetőségéről. A katolikusokkal együtt mi is támogattuk ezt a nagyszerű indítványt, mert a mi gyerekeink is résztvevői lehetnek az ökumenikus foglalkozásnak. Amikor hittani dolgokról lesz szó, akkor a különböző felekezetek lelkészei vagy megbízottjaik külön-külön foglalkoznak majd a saját gyerekeikkel. Azóta eredményes is lett ez a kezdeményezés, és a következő ősztől el tudjuk indítani ezt a keresztény szellemű óvodai csoportot 25-30 fővel, mert a lehetőségek mind adóttak.

Március 18-án köszöntöttük egy közös rendezvény keretében gyülekezetünk és a nyugdíjas klub nőtagjait egy elnapolt Nőnap alkalmából. Versek, énekek hangzottak el a hozott agapé elfogyasztása közben.

Március 23-án a március 26-i rádiós adáshoz felvételt készítettünk Miklósi Vári Katinka lelkész emlékére.

Március 27-én, szombaton két zsinati tanácsosunkkal részt vettünk egy újabb határozatképtelen zsinaton.

Április 2-án, Nagypénteken este nagyszámú érdeklődő előtt előadtuk a hagyományos unitárius passiónkat. Gyülekezetünk, nyugdíjas klubunk és a népdalkör megjelent tagjaival kellemes húsvéti ünnepet kívántunk egymásnak a szeretetvendégségre készített, ajándékozott süteményekkel, teával és egyebekkel.

Április 4-én úrvacsoraosztással egybekötött ünnepi istentiszteletet tartottunk Füzesgyarmaton 11 órától, a Hajnal István Idősek Otthonában 12 órától és Gyulán, a szórványközpontban 1/2 4 órától. A három helyen 57 személy élt úrvacsorával, akik közt még Erdélyből, a rokonaikhoz érkezettek is eljöttek ünnepelni.

Április 5-én csak Füzesgyarmaton tartottunk ünnepzáró áhítatot, a locsolkodás miatt kevés jelenlétével.

Április 8-án részt vettem Budapesten az erdélyi Unitárius Lelkészek Országos Szövetségének kihelyezett tanácskozásán. Nagyszerű, építő élmény volt együtt lenni erdélyi, többnyire fiatal lelkésztestvéreinkkel.

Április 12-én Berettyóújfaluban utolsó útjára kísértük és eltemettük **Papp János** 79 éves élt, darvasi származású testvérünket. A tartalmas életet élő férjet, édesapát, nagyapát, testvért, rokont, barátot nagyszámú végtisztességtévő búcsúztatta. Nem volt unitárius, de a család a mi egyszerű szertartásunkat kérte, mert Darvason sokszor hallották a rokonságban végzett búcsúztatásunkat, beszédünket, énekeinket. Adjon a Mindenható Isten gyermekének csendes pihenést, a gyászoló hozzátartozóknak vigasztalódást.

Április 17-én öt klub részvételével, mintegy 130 személy részvételével anyák napi ünnepséget tartottunk a városi étteremben, ahol a mű-

sort a mi gyülekezetünk és nyugdíjas dalárdánk tagjai szolgáltatták.

Április 20-án Budapesten részt vettem a Bibliatanács Kuratóriumának ülésén, annak unitárius tagjaként. Délután **Kiss Mihály** kecskeméti beszolgáló lelkésszel Veresegyházára utaztunk és átvettük a Duna-Tiszaközi Szórványgyülekezet ingóságait az elhunyt lelkész, **Kelemen Miklós** özvegyétől és annak lányától.

Május 2-án nagyszabású Anyák Napját tartottunk a templomunkban, amit a városi televízió is felvett és műsorára tűzött két alkalommal is Füzesgyarmat és Körösladány alföldi városkákban. Gyermekek, hittanosok és kívülállók, felnőttek, dalárdistáink adták elő verseiket, énekszámaikat. Az édesanyákat az egyházközség megajándékozta egy-egy szál virággal, mely ez alkalommal is fehér kála volt. Az ünneplés élményvilágát gazdagította két keresztelés és egy házassági megáldás is. Egykori hívünk, Sári József lányának, Sári Enikőnek unokáját, **Kertész Pannit** kereszteltük meg, valamint az újszülöttnek az édesapját, **Kertész Balázst**, aki 32 évesen vállalta, hogy a mi vallásunk követője, egyházunk tagja lesz. Isten áldja meg szeretetével a kisbaba életét, hogy szerezzen sok-sok örömet övéinek egy tartalmas, szép életen át, az édesapa pedig találjon sok-sok lelki-szellemi élményt félélévezredes vallásunk tanításaiban.

Az ünnepi élmény fokozása volt **Gulykás János**, békéscsabai hívünk, aki szintén felnőtt fejjel vállalta az unitárius keresztiséget néhány évvel ezelőtt; és az erdélyi **Soós Emőke** házasságának megáldása. Isten máris megáldotta házasságukat, hiszen az elmúlt évben Székelyudvarhelyen megkereszteltük **Zselyke** nevű kislányukat. Adjon az Egek Ura sok-sok boldogságot egy hosszú életen át a szép kis családnak.

Május 3-án Derecskén már harmadik alkalommal köszöntöttük az édesanyákat. Mintegy 200 résztvevő előtt mutattuk be ünnepi műsorunkat, énekekkel, verssel, dalárdaszámokkal köszöntve az édesanyákat.

Május hónapja egyetemes egyházi vonatkozásban is hoz tennivalókat. *15-re* tervezzük az Egyházi Képviselő Tanács ez évi második rendes ülését, amikor az Egyház 2010. évi költségvetését fogjuk megtárgyalni. Emellett az egyházunkban elindított egyesítési folyamatról is beszélünk a beállott politikai-társadalmi változások vonatkozásában. Napirendre kerülnek más, egyházi életünket érintő, megoldandó kérdések is.

Május 13-án megemlékezünk áldozócsütörtökről, a tanítványok öntudatra ébredésének alkalmáról.

Május 23-án úrvacsorás ünnepi istentiszteletet tartunk Pünkösdi alkalmából a szokásos három helyen.

Május 29-én Székelyudvarhelyen részt vesznek a 40 éves érettségi találkozón, ahol másnap istentiszteletet tartva fogunk hálát mondani a Mindenhatónak az eltelt évtizedek minden történéséért, a gondviselésért.

A szerkesztői üzenetben említett alkalmak mellett készülünk a július 11-i alföldi búcsúra, melynek központi témája a trianoni diktátum 90. évfordulójára való emlékezés lesz, amelyre neves egyházi és világi személyeket hívunk

meg, egyházi vezetőinket, valamint erdélyi testvéreinket is szívesen látjuk.

Minden tevékenységünk közepette készülünk újra a székelyudvarhelyi-szejkei találkozóra és egy erdélyi buszos körútra, meglátogatva testvéreinket és szebbnél-szebb helyeket, történelmieket és természetieket.

A jó Isten adjon minden hívünknek, minden gyermekének áldott, szép tavaszi napokat, élményeket.

(b.l.)

Szeged

Március 7.

Havazásokkal váltakozó, későn érkező nap-sütések mégis lassan a reménység sugarait kezdték árasztani.

„Sorsod hagyj az Úrra” – zengett a zsoltár hangja. Mi is lépünk, tegyük magunkért – biztatott az ige magyarázata. **Kiss Mihály** lelkész beszédének alapjául János evangéliuma 5. rész 6-9. verse szolgált. „Akarsz-e meggyógyulni? Kelj fel ... és járj!”

Az örök kérdésekre Jézus szava, tanítása ad választ az élet útjára vezetve az Őt követőket.

Április 4. húsvét első napja

„Hajnal mosolyg az éj után” – énekelte a kiscsiny sereg az ünnep reményével, örömmel a szívekben. János evangéliuma 14. rész 19-20.

vers az alapige üzenete: „Én élek, ti is élni fogtok.”

Húsvét, mint Jézus eszméinek gőzelve, legyen személyes hitünk diadala. A hívek mindnyájan vettek úrvacsorát, melyet Kiss Tibor és neje adományozott. András Betty szép húsvéti verset mondott.

Vitálisné **Miklós Éva** és **dr. Miklós Rozália** nagynénjük Budai Istvánné Miklós Anna emlékére 10.000 Ft-ot adományozott. Kiss Mihály lelkész a szószekekről mély átéléssel mondta el az emlékezés sorait.

Az istentisztelet a lelkész beszámolójával és a következő hónap programjainak ismertetésével és szervezésével ért véget.

Vitálisné Miklós Éva

Anyák napja

Május az év legvirágosabb hónapja. Minden évben van egy kedves nap, amiről sohasem feledkezhetünk meg. Május első vasárnapján köszöntjük az édesanyákat, nagymamákat.

Honnan ered az anyák napja megünneplésének szokása?

Anyák napja megünneplése a görögökig nyúlik vissza: az istenek és istennők anyját, Rhea-t minden tavasszal nagy ünnepség keretében köszöntötték az ókori birodalomban. A rómaiak szintén megemlékeztek Cybele-ről, minden istenek anyjáról március idusán.

Ismert, hogy a XVII. századi Angliában sem feledkeztek meg az anyákról: a böjt negyedik vasárnapja volt az ő ünnepük. Ilyenkor a család aprajánagyja együtt ment az istentiszteletre, valamint különleges ebéddel-vacsorával ünnepelt.

Az ünnep szélesebb körben a XIX. században terjedt el az Egyesült Államokban. A hivatalos ünneppé nyilvánítás a philadelphiai Anna Jarvis (1864–1948) nevéhez fűződik, aki imádott édesanyja halála után két évvel elérte, hogy anyák napja hivatalos ünneppé váljon.

Legelőször 1910-ben Nyugat-Virginia kormányzója nyilvánította az anyák napját ünnepnapká, és ugyanebben az évben Oklahoma is csatlakozott. 1911-ben már minden amerikai állam ünnepelte, országos ünneppé pedig 1914-ben Wilson elnök tette.

Európában az első világháború után terjedt el, nem meglepő módon, bevezetését a virágkereskedők erőteljesen szorgalmazták. A hagyományt Magyarországon a Magyar Ifjúsági Vöröskereszt honosította meg. Az első megemlékezést 1925-ben szervezték.

Egyházközségünk, a Bartók Béla Unitárius Egyházközség vallás órájára járó gyerekei is minden évben, május első vasárnapján vidám és kedves kis műsorral köszöntik fel az édesanyákat, nagymamákat istentisztelet keretén belül. De nem csak ez ünnepre készülve jutnak eszünkbe, hiszen közösen imádkozunk alkalomról-alkalomra értük:

„Istenem, Teremtőm hallgasd meg imánkat:
Állj meg minden jóval anyámat, apámat.
Segítsd őket, segítsd, hogy felnevelhessenek,
Hogy majd jóságukra én is méltó legyek.
Amen”

Mi még kicsik vagyunk, nem értjük miért könnyes édesanyánk szeme miközben harsányan szavaljuk a jól megtanult verset. Valami kimondhatatlan érzés tombol legbelül és alig várjuk, hogy a padosorokat átszelve anya ölelő karjaiba szaladjunk.

„Csokorba kötöttem Végül a szám nyílik
szavaimat régen, pár ünnepi szóra:
elmondani mégis vers, a dal, az ének
oly nehéz most nékem. jó Anyámnak szól ma!”

Péterfi Katalin

***Tévэфелvétел а dunapataji
(volt unitárius templom) múzeumбан***

A neves unitárius szobrász,
Benczédi Sándor által elképzelt Dávid Ferenc-arc